

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anja Šonc

**Medijska kampanja v primeru družine Strojan: Analiza internetnih
virov ter vloga javne in zasebne televizije**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Anja Šonc

Mentor: asist. dr. Uroš Svete

**Medijska kampanja v primeru družine Strojan: Analiza internetnih
virov ter vloga javne in zasebne televizije**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2009

Medijska kampanja v primeru družine Strojan: Analiza internetnih virov ter vloga javne in zasebne televizije

Množični mediji imajo veliko vlogo pri predstavitvi in sprejemanju raznolikosti kultur. Vplivajo na naše predstave o svetu in na naše mišljenje. Zato morajo poročati objektivno, nesenzacionalistično in pustiti javnosti, da si same ustvarijo mnenje o določeni zadevi. Internet ima vedno večji vpliv v medijskem prostoru. Vsak posameznik lahko ustvari spletno stran, kjer objavlja, kar želi. S tem je prišlo poleg pozitivnih izmenjav informacij, tudi do negativnosti kot so: širjenje rasizma, diskriminacija, nestrpnost, spodbujanje k nasilju itd. Mediji večinoma poročajo o Romih v negativnem smislu. Družina Strojan se je bila prisiljena izseliti iz svojega doma. Ostali vaščani so se počutili ogrožene zaradi njihove prisotnosti in so zato nastopali agresivno. Mediji so svojim poročanjem le poslabšali situacijo. Prikazali so nam le tisto, kar so sami želeli. Hkrati so primer internacionalizirali. Na internetu so se pojavili sovražni govori proti družini Strojan in Romom. Oblikovali sta se dve nasprotni strani. Prvi so nasprotovali družini Strojan in drugi, ki ravnanje države in vaščanov niso odobraval.

KLJUČNE BESEDE: Množični mediji, Romi, družina Strojan.

Media campaign in the case of Strojan family: The analysis of Internet sources, the role of public and private television

Mass media has a big role in the presentation and acceptance of cultural diversity. It has an affect on our conception about the world and on how we think. That is why they have to report objectively, unsensationalisticly in let the public make its own opinion about a certain matter. The Internet has a bigger and bigger influence in media space. Any individual can create a web site, where he or she can publish whatever he or she wants. Beside the positive exchange of information, also came negativities like: spreading racism, discrimination, intolerance, violence stimulation etc. The media usually report about the Roma in a negative sense. The Strojan family was forced to move out of their home. The other villagers felt threatened with their presence and acted aggressively because of that. The media made it only worse, with their reporting. They showed us only what they wanted us to see. The case was also internationalized. Hostile speech against the Strojan family and the Roma appeared on the Internet. Two opposite sides were formed. First one opposed the Strojan family and the second one, disapproved with the states and villigers treatment.

KEY WORDS: Mass media, Roma, the Strojan family.

KAZALO

1	UVOD	6
2	METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	9
2.1	Opredelitev predmeta proučevanja	9
2.2	Opredelitev cilja proučevanja	9
2.3	Metodološki pristop	10
2.4	Zgradba naloge	10
2.5	Hipoteza	11
2.6	Opredelitev osnovnih pojmov	11
2.6.1	Množični mediji	11
2.6.2	Romi	12
3	VARNOST	14
3.1	Večdimenzionalnost ogrožanja nacionalne varnosti	15
3.2	Varnostno samoorganiziranje državljanov Republike Slovenije	17
3.2.1	Vaške straže	17
4	PROPAGANDA	20
4.1	Ključni elementi definicij propagande	20
5	VLOGA MEDIJEV V SODOBNI DRUŽBI	23
5.1	Televizija	23
5.2	Internet	25
5.2.1	Primer B&H	29
5.2.2	ZDA vs. Evropa	31
5.2.3	Samoregulacija in filtri	33
5.3	Vpliv medijev na prejemnike sporočil	34
6	VLOGA MEDIJEV MED KONFLIKTI	36
6.1	Medijske hiše in tiskovne agencije	38
6.2	Vojno poročanje pusti svoj pečat	39
7	ROMSKA SKUPNOST V SLOVENIJI	40
7.1	Statistični podatki o številu Romov v Sloveniji	40
7.2	Pravna ureditev	41
7.3	Bivalne razmere in možnosti njihovega urejanja	43

7.4	Področja, kjer se Romi srečujejo z največjimi težavami	44
7.4.1	Bivanjske razmere	44
7.4.2	Razpis stanovanjskega sklada RS.....	45
7.4.3	Vzgoja in izobraževanje	45
7.4.4	Zaposlovanje.....	45
7.4.5	Organiziranost pripadnikov romske etnične skupnosti	46
7.4.6	Izobraževalna, kulturna in informativna dejavnost	46
8	PRIMER DRUŽINE STROJAN.....	49
8.1	Zakaj se prebivalstvo v Suhi krajini ni počutilo (dovolj) varno?.....	55
9	ANALIZA MEDIJSKE KAMPANJE	61
9.1	Uvodna faza	61
9.2	Faza eskalacije konflikta.....	64
9.3	Faza reševanja konflikta	69
9.4	Raziskava Mirovnega inštituta.....	69
9.4.1	Pop tv: Racionalizacija “konflikta”	69
9.4.2	“Reševanje romskega vprašanja – je delo večih generacij”	70
9.4.3	TVS – dve skupnosti strahu.....	70
9.4.4	Dramatizacija “normalnosti”	71
9.5	Analiza internetnih virov	72
10	ZAKLJUČEK.....	77
11	LITERATURA.....	79

KAZALO TABEL IN GRAFOV

Tabela 4.1: Model za preučevanje propagande	22
Graf 9.1: Dolžina prispevkov o družini Strojani v dnevno informativnih oddajah na TV SLO in POP TV v posameznih fazah	62
Graf 9.2: Odstotek prispevkov, ki so se nanašali na družino Strojani v dnevno informativnih oddajah na TV SLO in POP TV v posameznih fazah	62
Tabela 9.3: Število gostov v studiu v dnevno informativni oddaji na TV SLO in POP TV v posameznih fazah	63
Graf 9.4: Odstotek glasov na POP TV med 24.10.2006 in 3.11.2006	63

1 UVOD

Romi so nomadi in težko ostanejo dalj časa na enem mestu. »Vzrok njihovega stalnega preseljevanja z vzhoda proti zahodu je bil nomadski način življenja, k temu pa je poleg socialno-kulturnih značilnosti dodatno pripomoglo tudi nenehno preganjanje, zaradi katerega se, četudi bi to hoteli, nikjer niso mogli ustaliti« (Brizani - Traja 2008a). Ker pa nomadstvo vedno bolj izumira, so se morali tudi oni prilagoditi. »Zato Romi vse do danes živijo v dvojni socialno - kulturni stvarnosti – ohranjajo svoj tradicionalni način življenja, hkrati pa se prilagajajo razmeram v območjih, v katerih se naseljujejo« (Brizani – Traja 2008a). Imajo drugačen način življenja, svojo kulturo in jezik. Raznolikost v družbi ni slaba. To le pomeni, da je družba multikulturna, bolj zanimiva in pestra. Ljudje razumejo različnost praviloma kot nekaj negativnega in zastrašujočega. Posameznik izstopa v množici, v kolikor ne spoštuje obča pravila ali ima drugačno mišljenje in kulturo. Drugače misleči so večinoma izobčeni.

Zavračanje Romov s strani večinskega prebivalstva izvira iz preteklosti. Romi so bili nenehno preganjani. Večinsko prebivalstvo jih je imelo za tatove in ničvredneže. Tako mišljenje se je prenašalo iz generacije v generacijo. Zato je toliko težje izkoreniniti to mišljenje in jih predstaviti takšne, kakršni so v resnici. To je posebne, s svojimi običaji, načinom življenja ter kulturo. Ne smemo tudi posploševati negativnosti posameznikov na celotno populacijo.

Na odnos in mišljenje o Romih imajo zelo velik vpliv sodobni mediji, ki lahko bodisi spreminjajo tradicionalne predstave o Romih, ali pa celo potencirajo negativen odnos do njih.

Mediji imajo danes osrednjo vlogo pri postavljanju kazala pomembnosti tem, o katerih poteka javna razprava, tem, o katerih razmišljajo in se pogovarjajo ljudje. Z izbiro tem, virov, žanrske predstavitve, jezika in stila vsak dan konstruirajo in reproducirajo predstavo o »nas« kot pripadnikih večinskega naroda in o »njih« kot pripadnikih manjšine. Občinstvu ponujajo le nekatere kulturne vzorce, jim dodajajo nove pomene in jih delajo zdravorazumske, obče veljavne in edino pravilne (Erjavec in drugi 2000, 7).

»Mediji o Romih ne poročajo, razen če so ti vpleteni v konflikt, ki prizadeva tudi večinsko prebivalstvo. Poročanje o Romih je torej poročanje o »romskem problemu«, »romskem vprašanju«. Tako je pravilo. Kaj pa izjeme? Svetovni dan Romov, seveda.

Osmega aprila vsako leto večina medijev vendarle odstopi del prostora ali etra za jubilejni prispevek o »najbolj marginalizirani manjšini med manjšinami« (Kelbl 2000).

Tako poročanje se ne nanaša samo na Rome, ampak na vse manjšine in marginalizirane skupine v družbi. Te skupine so že tako ali tako potisnjene na rob družbe. Mediji jim z negativnim poročanjem ne pomagajo. Namesto, da bi lokalnemu in širšemu prebivalstvu poskušali predstaviti njihov način življenja in jih razumeti ter sprejeti, delajo ravno nasprotno.

Romi v medijih redko govorijo oziroma nastopajo kot viri informacij, da so Romi v medijih nenehno predmet odkritega rasističnega govorjenja in pisanja, lahko ugotovimo, da je pri poročanju o volitvah romskih svetnikov in politični participaciji Romov prišlo do nekaterih sprememb. Romi so bili pogosti sogovorniki novinarjev, novinarji so se odpravljali v romska naselja in iskali odgovore Romov, spremljali so dejavnosti Zveze Romov Slovenije. Rome smo lahko slišali in videli v medijih, brali njihove izjave in intervjuje z njimi (Petković 2002).

Stanje se je delno izboljšalo. Mediji poročajo o Romih tudi tedaj, ko niso vpleteni v konflikte. Vedno bolj predstavljajo romsko kulturo ostalim državljanom. Največkrat je to ob svetovnem dnevu Romov. Primer spremenjenega poročanja je tudi prispevek o knjigi z naslovom Jagoda, ki je napisana v treh jezikih: romskem, slovenskem in angleškem.

Problematika obravnavanja statusa Romov v medijih je tudi predmet obravnavanja domačih in tujih znanstvenikov ter drugih strokovnjakov. Poročanje o Romih je na kratko in v bistvenih vsebinskih značilnostih predstavljeno v ugotovitvah Dr. Karmen Erjavec:

Novinarsko poročanje o Romih izhaja iz predpostavke, da so Romi drugačni od »nas«. Njihova drugačnost je tako samoumevna in dokončna, da je ni treba niti posebej pojasnjevati. S posebnimi tehnikami stereotipizacije in posploševanja se mediji v poročanju osredotočajo na posamezne »negativne značilnosti« Romov, kakršne so kulturna različnost, deviantnost in ogrožanje večinskega prebivalstva.

Tematsko bi jih lahko razdelili na tri skupine:

1. Romi so akterji negativno ovrednotenih dejanj (kriminal), ki pomenijo grožnjo družbenemu redu. Tako so Romi predstavljeni kot agresivni in nevarni.

Prevladujoča kategorizacija novinarskega poročanja je trditev, da Romi (po svoji naravi) kradejo.

2. Romi ogrožajo naše družbenoekonomske interese in pomenijo grožnjo ekonomskemu redu. So nedelavni in leni, živijo od socialne pomoči (ki naj bi bila po prepričanju večinskega prebivalstva višja od zaslužkov, ki bi jih dobili, če bi delali).

3. Romi imajo drugačno kulturo, mentaliteto in obnašanje, ki ni v skladu z normami večinskega prebivalstva in kot tako pomeni grožnjo našemu kulturnemu redu. Tako se Romi od večinskega prebivalstva razlikujejo po videzu (barvi kože), imajo drugačno kulturo, vrednote in navade, so neprilagodljivi in imajo previsoko nataliteto.

Takšna medijsko (po)ustvarjena podoba Romov je tako močna, da Romi le izjemoma nastopajo kot konkretni posamezniki, pač pa novinarska presoja njihovih dejanj temelji na lastnostih, ki jih Romom na splošno pripisuje večina. Na ta način mediji občinstvu preprečujejo, da bi se identificiralo z romskim akterjem v prispevku in podvomilo o jasni sliki delitve na dobre Slovence in slabe Rome.

Pri poročanju o etničnih dogodkih je moč medijev še toliko večja, ker primanjkuje alternativnih virov informacij. Kot primer posebne oblike komunikacijske deprivilegiranosti temelji medijsko poročanje o manjšinah izključno na navajanju virov večinskega prebivalstva. Hkrati s prostorsko, ekonomsko, kulturno in socialno getoizacijo manjšine, poteka tako še posebna oblika medijske izključitve in osamitve (Erjavec in drugi 2000, 7-8).

Vsebina proučevanja je bila izredno zanimiva ter je v posameznih delih zahtevala že poznavanje določenih vsebin, hkrati pa tudi že izoblikovane vrednote. Navedeno pa seveda ne pomeni, da ne bi mogla spremeniti določenih stališč, v kolikor bi prišla do drugačnih ugotovitev.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 Opredelitev predmeta proučevanja

V diplomskem delu z naslovom Medijska kampanja v primeru družine Strojani: Analiza internetnih virov ter vloga javne in zasebne televizije, želim prikazati, kakšna je vloga medijev v sodobni družbi, vlogo medijev med konflikti ter vedno večji vpliv elektronskih medijev. Z razvojem oziroma globalizacijo interneta so se pojavili blogi, ki imajo tudi vpliv na družbo. Nato sem predstavila primer družine Strojani ter analizirala medijsko kampanjo v treh fazah: v Ambrusu, v Postojni ter v Rojahi. Pokazati želim tudi, kako se je primer družine Strojani začel na lokalni ravni, se nato preselil na državno raven in odmeval celo v mednarodni skupnosti. Ta konflikt je imel posledice tudi na obrambno – varnostnem področju.

Pokazal je, da Slovenija kljub vsej svoji demokratičnosti, le ni tako odprta za drugačne. Dejstvo je, da razizem obstaja tudi pri nas. Vendar mu morata tako država ter celotna mednarodna skupnost preprečiti, da bi se širil, oziroma morata aktivno nastopiti proti njemu. Zato je potrebno, da vsi mediji delujejo objektivno, točno in pravočasno. V prispevke morajo vedno vključiti vse subjekte oziroma akterje obravnavane problematike.

2.2 Opredelitev cilja proučevanja

Cilj proučevanja ter analize poročanja interneta in javne ter zasebne televizije je ugotoviti, kakšna je vloga sodobnih medijev v primeru družbene diverzifikacije. Hkrati želim preučiti, ali mediji ustvarjajo družbeno nestrpnost do manjšin. Ugotoviti nameravam, ali mediji le reflektirajo resnično družbeno stanje, ali pa celo ustvarjajo napetosti v družbi.

2.3 Metodološki pristop

V diplomskem delu sem uporabila analizo vsebin posameznih medijev-pripevke (posnetke) o družini Strojan, ki so bili predvajani na nacionalni televiziji (TV SLO) in komercialni televiziji (POP TV) od konca oktobra 2006 do vključno marca leta 2008. Analizirala sem vsebino posnetkov, kateri akterji so nastopali v posnetkih, dolžino posnetka ter kdaj v oddaji je bil posnetek predvajan. Uporabila sem tudi analizo internetnih virov (internetnih forumov, blogov, komentarjev), statistično metodo, komparativno metodo, analizo pisnih virov ter deskriptivno analizo. Namen deskriptivne analize je opisovanje ter posledično s tem analiza vpliva medijev na mišljenje družbe.

Posnetke, ki so bili predvajani na nacionalni in komercialni televiziji, sem pridobila od njiju. Poraja pa se vprašanje, ali so bili na razpolago vsi posnetki. Del sem jih poiskala sama (pri komercialni televiziji), del pa sem jih pridobila s predhodno izbiro lastnika (nacionalna televizija). Podatki iz interneta so dostopni vsem tako, da tu ni dileme glede pristopa. Blog in komentar lahko poda vsak, kar je po eni strani dobro za demokratičnost, svobodo govora in izražanja misli, po drugi strani pa slabo, če v določenem primeru spodbuja nestrpnost in sovražni govor.

2.4 Zgradba naloge

Diplomsko delo je sestavljeno iz kazala, uvoda, metodološko - hipotetičnega okvirja, vsebinskega dela, zaključka ter seznama literature oziroma virov.

V uvodu je predstavljena romska problematika v povezavi z medijskim poročanjem.

V metodološko - hipotetičnem delu sem opredelila predmet in cilj proučevanja ter metodološki pristop.

V vsebinskem delu sem predstavila medije, ki jih bom obravnavala in njihovo vlogo v družbi. Predstavila sem tudi vlogo medijev med konflikti ter elektronske medije, ki imajo vedno večji pomen v družbi.

Nato sem predstavila problem Romov v Sloveniji in primer družine Strojan. V treh fazah sem analizirala medijsko kampanjo v tem primeru.

V zadnjem delu sem povzela ugotovitve in izvedla zaključek hipoteze.

Na koncu diplomskega dela sta priloženi tudi literatura in seznam uporabljenih virov.

2.5 Hipoteza

V diplomskem delu postavljam naslednjo glavno hipotezo:

1. Komercialni (zasebni) medij je senzacionalistično poročal o družini Strojan in s tem prispeval k nestrpnemu odnosu večinskega prebivalstva do romske skupnosti.

Izvedena hipoteza:

➤ Sodobni mediji niso le odsev družbenih dogajanj, ampak tudi spodbujajo nestrpnost.

Pokazati želim, da se sovražni govor izvaja tudi prek internetnih virov (analiza internetnih forumov, blogov, komentarjev).

2.6 Opredelitev osnovnih pojmov

2.6.1 Množični mediji

»Izraz »množični mediji« se nanaša na sredstva komuniciranja, ki delujejo v velikih razsežnostih in dosegaajo skoraj vsakega posameznika v družbi. Nanaša se na številne medije, ki so uveljavljeni v družbi – tiskane medije, film, radio, televizijo« (McQuail v Žilič Fišer 2007, 27).

Charles R. Wright v svojem besedilu Narava in funkcije množičnega sporočanja navaja štiri temeljne funkcije množičnega sporočanja:

- *nadzorovanje okolja,*
- *postavljanje delov družbe v soodnosnost (korelacije) pri odzivanju na okolje,*
- *prenos družbene dediščine z ene generacije na drugo,*
- *razvedrilo (Wright v Malešič in drugi 2006, 69).*

Peta funkcija je lahko tudi krepitev z ustavo zagotovljenih vrednot v družbi – zakonitost, enakost, osnovne človekove pravice itd.

2.6.2 Romi

Zgodovina Romov je kljub številnim razpravam še vedno dokaj zavita v meglo. Večina virov si je edina, da Romi izvirajo iz območja Indije, od koder so se kot nomadi preselili na bolj zahodna območja tedaj znanega sveta. Antropologi s pomočjo fizionomskih značilnosti (barva las, temna polt kože, črne oči, nižja rast in krvne skupine) ter jezikoslovci s pomočjo analize romskih dialektov dokazujejo neposredno povezanost z indijskim prostorom. Zgodovinski zapisi Rome navajajo že v antični dobi, ko so poseljevali območja v Egiptu in Perziji, oziroma v današnjem Iranu. Prvi uradni zapis o Romih v Evropi sega v leto 1000, ko je prva skupina prečkala Kavkaz in se naselila na evropskem delu tedanjega Bizantinskega cesarstva. Ta dogodek je bil nekako sprejet kot začetek romskega eksodusa po Evropi. Pri naselitvi v Evropi so se Romi združevali v plemenske skupnosti, v katerih so živeli že prej. Ob vstopu na evropska tla so prevzeli prevladujočo veroizpoved, ali islam ali krščanstvo. O njihovem prihodu na Balkanski polotok poročajo tudi zapisi iz 14. stol. V dobi poznega srednjega veka so se razselili po vsem evropskem prostoru in v 16. stol. dosegli Skandinavijo, od koder so se naseljevali še v Veliko Britanijo. Do 20. stol. so se Romi naselili tudi v ZDA, medtem ko so iz Srbije in Makedonije krenili v Latinsko Ameriko, posebej v Urugvaj in Čile. Danes naj bi po nekaterih podatkih v Evropi živelo okoli 14 milijonov Romov (Prebilič 2006, 21).

Na ozemlju današnje Slovenije zgodovinski viri omenjajo Rome že v 15. stoletju. Od 17. stoletja dalje pa so podatki o njih pogostejši, najdemo jih tudi že v matičnih knjigah. Raziskave kažejo, da je naselitev Romov v našem prostoru potekala po treh poteh: predniki Romov, ki živijo v Prekmurju, so prišli k nam prek madžarskega ozemlja, dolenjska skupina Romov prek Hrvaške, na Gorenjskem pa so se naselile manjše skupine Sintov, ki so prišli k nam s severa prek današnje Avstrije. Čeprav gre za prebivalstvo, ki je v začetku živelo predvsem nomadsko in je svoja bivališča pogosto menjavalo, lahko danes govorimo o zaokroženih območjih poselitve v Prekmurju, na Dolenjskem, v Beli krajini in Posavju. Na teh območjih štejemo Rome med tradicionalno naseljeno

prebivalstvo, ki se je v bolj ali manj stalni naselitvi ohranilo do danes
(Baluh 2008).

3 VARNOST

Zgodovinsko gledano, je varnost temeljna vrednota medčloveških odnosov. Zagotavljanje te vrednote se institucionalizira z nastankom suverene države in sistema držav na globalni ravni. Za Thomasa Hobbesa je bila varnost najvišja temeljna vrednota, na kateri je človeštvo gradilo svoja individualna in kolektivna življenja. Tudi na današnji stopnji družbenega razvoja je varnost sestavna prvina obstoja in delovanja posameznika, družbe/države in mednarodnega sistema. Pri vseh treh omenjenih entitetah gre za to, da si v okolju, kjer obstajajo različne grožnje, te entitete prizadevajo zagotoviti stanje varnosti oziroma uravnoveženega medsebojnega obstoja v ožjem in širšem okviru. Na primer posameznik v odnosu do drugih posameznikov in države; država v odnosu do drugih držav in mednarodnega sistema. Zato je današnje razumevanje pojava varnosti nujno holistično (celostno) ter vključuje vse vidike človekovega obstoja in delovanja v družbi (na primer gospodarskega, socialnega, političnega, izobraževalnega, komunikacijsko-informacijskega, obrambnega idr.). Hkrati vključuje tudi vse ravni njegovega povezovanja in oblike družbenega organiziranja (regionalno, nacionalno, mednarodno in svetovno). Varnost se torej nanaša tako na posameznika, družbo, državo v celoti kot tudi na mednarodni sistem. Čeprav je zadovoljevanje varnostne potrebe posamezne entitete neločljivi del celote, pa med omenjenimi entitetami pri tem ni harmonije. V tem okviru se sodobna varnostna paradigma navzven obravnava v obliki štirih temeljnih konceptualnih okvirov, in sicer: 1. individualne varnosti, 2. nacionalne varnosti, 3. mednarodne varnosti in 4. globalne varnosti.

Posameznik najbolj neposredno občuti najprej in predvsem svoje individualne potrebe, torej tudi potrebo po varnosti. Ta mu, če je zadovoljena, omogoča kakovostni obstoj in razvoj. Individualna varnost je vedno relativna, ker je odvisna od namenov in dejanj drugih članov sodobne družbe, ki lahko prispevajo k varnosti drugih ali pa jih ogrožajo.

Pri nacionalni varnosti pa gre za prizadevanje države, da zagotovi varnost vsem članom družbe pred ogrožanjem od zunaj (posegi, napadi, okupacija, blokada idr.) in znotraj družbe (ogrožanje reda in miru, kriminal idr.).

Razmerje med individualno in nacionalno varnostjo ni enosmerno v smislu, da se nacionalna varnost avtomatično pretvarja v individualno varnost. Pri tem sta možni dve temeljni stanji, in sicer:

- 1. ko država zagotavlja splošne okoliščine za individualno varnost svojih državljanov, pa je njena nacionalna varnost ogrožena iz anarhičnega mednarodnega okolja, in*
- 2. ko je v okviru mednarodnega varnostnega reda državam zagotovljena nacionalna varnost (vsaj zunanji vidik) v odnosu z drugimi državami, pa so državljanji kake države (ali vsaj njihov del) individualno ogroženi bodisi v odnosu med seboj, bodisi jih ogroža država oziroma njene ustanove (vlada, parlament idr.). Te na primer ne zagotavljajo ustreznega pravno - političnega okvira, pomembnega za osebno varnost državljanov (Grizold 1999, 27-29).*

3.1 Večdimenzionalnost ogrožanja nacionalne varnosti

Med netradicionalistično pojmovane grožnje varnosti lahko uvrstimo veliko število za človeštvo negativnih družbenih in naravnih pojavov, med katerimi je bistveno več nevojaških kot vojaških pojavov. Ti pojavi se večinoma razvrščajo v skupine po področjih, ki jih stroka večkrat imenuje tudi »dimenzije« oziroma »sektorji«. V tem smislu obstoječa znanost grožnje varnosti obravnava v naslednjih temeljnih dimenzijah ogrožanja nacionalne varnosti:

- *vojaška dimenzija, kjer je ključna grožnja oboroženi napad na državo;*
- *gospodarska dimenzija, kjer je ključna grožnja izrazito poslabšanje gospodarskih razmer ne glede na razlog;*
- *policijsko – kriminalistična dimenzija, kjer je ključna grožnja organizirani kriminal;*
- *ekološka oziroma okoljevarstvena, kjer je ključna grožnja onesnaževanje človekovega okolja;*
- *zaščitno – reševalna dimenzija, kjer so ključne grožnje naravne in antropogene nesreče;*

- *teroristična dimenzija, kjer so ključna grožnja teroristične skupine in njihovi teroristični napadi;*
- *zdravstvena dimenzija, kjer sta ključni grožnji pojav in širjenje nalezljivih bolezni;*
- *informacijska dimenzija, kjer so ključna grožnja namerni posegi v delovanje pomembnih nacionalnih informacijskih sistemov;*
- *obveščevalna dimenzija, kjer je ključna grožnja sovražno delovanje obveščevalnih služb drugih držav;*
- *migracijska dimenzija, kjer je ključna grožnja visoka stopnja ilegalnih migracij itn. (Prezelj 2007, 8).*

Praksa skoraj povsod po svetu kaže na dejstvo, da sta etnična pluralnost in etnično mešana struktura, realnost. Toda hkrati s to ugotovitvijo lahko ugotovimo, da globalno družbe še vedno sestavljajo nacionalne države. Le te pa še vedno niso uspele razviti in uveljaviti postopkov in mehanizmov, ki bi celovito in zadovoljivo urejali medetnične odnose in ki bi uspeli učinkovito preprečiti ali razreševati medetnične konflikte, do katerih v etnično pluralnih družbah občasno prihaja. Etnični konflikti, ki jih nacionalna država (ali tudi večnacionalna) ne more, ne zna ali ni sposobna razreševati z demokratičnimi in nenasilnimi sredstvi, lahko ogrozijo ne samo nacionalni varnostni sistem, temveč celo obstoj države kot politične in pravne organizacije.

Na srečo pa je spoznanje o pomenu etničnih skupin za razvoj nacionalne države, že tako globoko prisoten v sodobnem svetu, da je pravnim državam uspelo v mednarodnih pogodbah in konvencijah, kot tudi v nacionalni zakonodaji, že vzpostaviti standarde za pravno varstvo etničnih skupnosti in njihovih pripadnikov. V tem delu je tudi Slovenija vstopila v krog držav, ki so vsaj normativno vzpostavile visok standard uveljavljanja, pa tudi varovanja tovrstnih človekovih pravic (Anžič 1998, 99-100).

V primeru družine Strojan, je po eskalaciji incident prešel iz individualne in lokalne ravni na državno raven ter celo na mednarodno raven. Z internacionalizacijo primera je prišlo do pritiska na državo, da razreši situacijo. V primer se je vključil tudi komisar Sveta Evrope za človekove pravice Thomas Hammarberg. O njem so poročali tuji mediji (The New York Times, Guardian, BBC News..). Slovenija se je svetu pokazala kot zelo nestrpna država. Vladi seveda ni ustrezalo, da je Hanžek kritiziral

vladno početje in početje lokalnega prebivalstva. Še manj pa ji je ustrezalo, da je o tem obvestil Hammarberga. S tem dejanjem je po vladnem mnenju nepotrebno škodoval ugledu države. Menim, da je Hanžek ravnal ustrezno. Dobro je, da je obvestil mednarodno skupnost ter s tem dejanjem povečal pritisk na državo, da čimprej razreši to zadevo. Hkrati se je pokazalo, da različni državni organi ne nastopajo enotno oziroma imajo različna stališča o rešitvah. Tudi samoorganiziranje prebivalstva pomeni nezaupnico varnostnim institucijam države.

V primeru družine Strojan in še nekaj podobnih primerih nestrpnosti do Romov smo tudi videli, da se pogodbe in konvencije upoštevajo praviloma le v teoriji in ne toliko v praksi. Družino so zaradi večinskega mnenja (pritiska) preselili drugam, kljub temu, da si Strojani tega niso želeli. Zakon o romski skupnosti je bil sprejet šele leta 2007. Bolj umestno je, da bi bil sprejet takoj ob osamosvojitvi in ne šele takrat, ko pride do takih incidentov. Država bi morala že prej poskrbeti, da ne bi prišlo do trenj med večinskim in manjšinskim prebivalstvom. Poskrbeti bi morala za integracijo (in ne asimilacijo) manjšinskega prebivalstva. Vendar morajo Romi kljub temu ohraniti svojo kulturo, tradicijo, vrednote in način življenja. Seveda pa je potrebna volja in želja na obeh straneh. Tako večinsko prebivalstvo kot Romi si moramo prizadevati, da bi skupaj živeli v sožitju in miru, kljub drugačnosti. Zakaj pa je možno, da Romi in večinsko prebivalstvo v Prekmurju živijo drug ob drugem in ni nobenih težav in incidentov? Med njimi je spoštovanje (drug do drugega) in razumevanje ter bistveno sprejemanje drugačnosti. Večinsko prebivalstvo se verjetno sprašuje, zakaj bi se morali podrežati manjšini, če jih je manj. Manjšina mora biti ravno zato zaščiten in upoštevana, da jih večina ne »izniči«. Vendar to ne pomeni, da je manjšina večvredna. Za njih veljajo enake dolžnosti in pravice kot za večino. To bi morali dosledno upoštevati.

3.2 Varnostno samoorganiziranje državljanov Republike Slovenije

3.2.1 Vaške straže

V začetnih fazah razvoja si je človek varnost zagotavljal samostojno, v kasnejših razvojnih obdobjih pa vse bolj organizirano, najprej v okviru majhnih, kasneje pa vse večjih družbenih skupnostih, na primer držav in celo koalicij ter zavezništov. Vendar tovrsten proces prenosa pristojnosti in

odgovornosti za človekovo varnost s posameznika na družbeno skupnost oziroma državo ni zgolj enosmeren. Primer tega je, ko državne institucije ne delujejo dovolj učinkovito na delu državnega ozemlja. V tem primeru si prebivalstvo zaradi samohranitvenega nagona začne zagotavljati varnost samoiniciativno ter s tem namenom tudi bolj ali manj učinkovito obrambno in/ali varnostno samoorganizira.

Na področju obrambe se pojavljajo zasebna vojaška podjetja, ki so svoj razcvet doživela predvsem ob zadnji zasedbi Iraka. Na področju varnosti so nam tudi v Sloveniji že dokaj znana zasebna varnostna podjetja in službe. Torej gre v obeh primerih za obliko zadnje čase vse bolj aktualnega javno - zasebnega partnerstva, ki je utemeljeno predvsem na interesu zasebnega kapitala po večjem dobičku tudi na področjih, ki jih je tradicionalno nadzorovala država. Vendar se lahko vprašamo, če se država ne čuti več dolžna, sposobna ali zainteresirana za opravljanje določenih funkcij, ki so jo nanjo prek družbene pogodbe prenesli državljani, ali je tudi na področju obrambe in varnosti nujno, da se prenos (dela) teh pristojnosti na nek drug družbeni subjekt zgodi zgolj in samo na podlagi ekonomskega interesa (Kotnik 2008a, 20-21).

Dr. Igor Kotnik se sprašuje, ali ne bi bilo bolj prav, da se ta proces tudi dejansko odvije v obratni smeri in jih država vsaj deloma, če ne že v celoti, prenese tja, od koder jih je dobila, torej na posameznika oziroma na državljane (Kotnik 2008a, 20-21).

Menim, da bi se lahko državljanom oziroma posameznikom le delno prenesle pristojnosti na področju varnosti. Državljan bi lahko imeli te pravice, če bi bile točno zakonsko določene in ne bi ogrožale drugih posameznikov ali skupin. Že v okviru države pristojni in višji organi težko nadzirajo dejanja svojih državljanov. Prav tako pa težko nadzirajo tudi državne uslužbence na področju represivnih organov. Kaj bi šele bilo, če bi imeli posamezniki ali skupina, ki bi bili osebno vključeni v konflikt moč kaznovati ali preganjati posameznika ali skupino, za katero mislijo, da je kriva. Pri tem ni pomembno, ali je nekdo res kriv ali ne, ampak to, da državljani vzamejo pravico v svoje roke, brez kakršnih koli dokazov ali objektivnega razmišljanja. Država mora biti še vedno odgovorna za večji del državne obrambe in varnosti oziroma mora imeti še vedno monopol nad sredstvi prisile. Strinjam se s tem, da je potrebno spodbujati državljane, da sodelujejo na področju obrambe in varovanja države. Že zato, da se počutijo vključene v delovanje sistema ter da imajo občutek prispevka k obrambi in

varnosti države. Kljub temu pa morajo biti točno določene pravice in dolžnosti, ki jih morajo sodelujoči upoštevati.

Konec leta 2006 v Suhi krajini ter konec leta 2007 v Tenetišah smo bili priča modelnemu primeru varnostnega samoorganiziranja državljanov. Pri tem niti ni pomembno ali je bil občutek varnostne ogroženosti tamkajšnjega prebivalstva realen oziroma dejansko opravičljiv, dejstvo je, da je bil reakcijski prag prebivalstva v Suhi krajini in v Tenetišah presežen. Čeprav smo lahko v zadnjih dveh letih prek medijev spremljali tovrstno dogajanje tudi drugod po državi, je mogoče zaključiti, da je bilo dogajanje v Suhi krajini v kontekstu reševanja primera družine Strojani najbolj množično in najbolj agresivno oziroma nasilno. Ker se tamkajšnje prebivalstvo ni počutilo (dovolj) varno, se je v Suhi krajini »dogajal narod«, predvsem mediji pa so za njegovo poimenovanje začeli uporabljati besedno zvezo »vaške straže« (Kotnik 2008a, 20-21).

Razlog navedenemu varnostnemu samoorganiziranju je bilo dolgotrajno neukrepanje ali neustrezno ukrepanje države ter globok občutek zapostavljenosti državljanov s strani države.

4 PROPAGANDA

»Propagando Daugherty in Janowitz (1960) definirata kot načrtno širjenje novic, informacij, posebnih argumentov in pozivov, oblikovanih tako, da bi vplivali na prepričanje, misli in akcije specifičnih skupin« (Malešič 1997, 32).

»Lasswell pravi, da skuša propaganda vplivati na stališča velikih množic ljudi o spornih vprašanjih, ob katerih se angažira določena skupina (1927). In še, propaganda je tehnika vplivanja na človekova dejanja z manipulacijo predstav (1943)« (Malešič 1997, 33).

Jowett in O'Donnell (1992) opredelita propagando kot »nameren in sistematičen poskus oblikovanja zaznav, manipuliranja spoznanj in usmerjanja vedenja, da bi dosegli reakcijo (odgovor), ki koristi željenemu namenu propagandista.« Čeravno ima propaganda več oblik je skoraj vedno oblika aktivirane ideologije. Včasih je propaganda agitativna in poskuša razvneti občinstvo za določene cilje, včasih je integrativna in poskuša občinstvo pasivizirati in ga napraviti brezskrbnega (Malešič 1997, 36-37).

»Splichal (1975) definira propagando kot obliko množičnega komuniciranja, v kateri komunikatorji zavestno in z organiziranim delovanjem, s pomočjo ideološke rabe jezika poskušajo dosežati vnaprej določene (zaželene) oblike mišljenja in vedenja (pripravljenost na delovanje ali delovanje samo) ciljnih skupin, ki so 'določene' s cilji in usmerjenostjo propagande« (Malešič 1997, 39).

4.1 Ključni elementi definicij propagande

- *oblika komuniciranja,*
- *zavestna, načrtna organizirana dejavnost,*
- *ciljne skupine,*
- *poskus vplivanja na ljudi,*
- *učinki (zaželeno vedenje ljudi),*
- *uresničevanje interesov propagandista,*
- *specifična raba jezika*

1) *Informativno komuniciranje:*

- *konvergentni proces,*
- *pošiljatelj in prejemnik ustvarjata in delita informacijo,*
- *informacije pomagajo razumeti okolje,*
- *pridobljena informacija zmanjšuje negotovost.*

2) *Prepričevanje:*

- *proces komuniciranja, katerega namen je vplivati,*
- *prejemnik prostovoljno sprejme določeno gledišče ali vedenje,*
- *prepričevanje je kompleksen, kontinuiran in interaktivni proces,*
- *tako prepričevalec kot prepričevanec želita uresničiti svoje potrebe,*
- *prepričevalec deli ideje, razlaga in instruiira, njegov namen je promoviranje interaktivne odvisnosti.*

3) *Vzgoja in izobraževanje:*

- *pripravi ljudi do razmišljanja in oblikovanja lastnega mnenja.*

4) *Propaganda:*

- *namen presega idejo skupnega razumevanja,*
- *namen je promovirati pristransko ali kompetitivno stvar v največjem interesu propagandista,*
- *propagandist želi nadzirati pretok informacij, upravljati javno mnenje in manipulirati vedenjske vzorce (nadziranje medijev kot sredstva za razširjanje informacij in prezentiranje izkrivljenih informacij prek virov, ki imajo videz kredibilnosti),*
- *propaganda naj na ljudi vpliva predvsem ideološko, kar pomeni da gre pri tem predvsem za vsiljevanje mnenja (dejstvi, ki propagando ločita od vzgoje in tudi od informiranja sta selekcija in manipulacija) (Malešič 1997, 32).*

Tabela 4.1: Model za preučevanje propagande

ELEMENTI	POVEZANOST S PROPAGANDNIM SPOROČILOM
1. PROPAGANDA IN IDEOLOGIJA a) Propaganda in nacionalizem b) Propaganda in religija c) Propaganda in (re)interpretacija zgodovine 2. RUTINSKE LAŽI 3. KOLEKTIVNA IN SELEKTIVNA IZGUBA SPOMINA 4. KLASIČNA (KRUTA) PROPAGANDA 5. PROTIPROPAGANDA	NEPOSREDNA POVEZANOST S PROPAGANDNIM SPOROČILOM
6. UPORABA JEZIKA 7. KRITIČNOST DO VIRA INFORMACIJ 8. IKONOGRAFIJA 9. KOMPATIBILNOST VIZUALNE IN TEKSTUALNE INFORMACIJE 10. (DE)KONSTRUKCIJA NACIONALNEGA SPOMINA 11. KDO JE »DRUGI«	POSREDNA POVEZANOST S PROPAGANDNIM SPOROČILOM
12. KONTEKST PROPAGANDE 13. JAVNOST 14. PROPAGANDIST IN STRUKTURA PROPAGANDNE ORGANIZACIJE	OKOLJE PROPAGANDE (SPOROČILA)

Vir: Malešič (1997, 46).

5 VLOGA MEDIJEV V SODOBNI DRUŽBI

Bolj ko je okolje, v katerem se giblje posameznik, posttradicionalno, bolj življenjski stil (in ne razširjena družina, kasta, stan, razred) zadeva samo jedro identitete, njeno oblikovanje in preoblikovanje. Medijska komunikacija igra pri tem 'preverjanju' osrednjo vlogo tako prek naracije, ki govori o urejenosti sveta in posameznika v njem, kot vsebinsko prek privatizacije javne sfere in terapevtskega ali parapsihološkega diskurza v popularnih medijih (Luthar v Ferkov 2002, 83).

Ali povedano z besedami komunikologa: »Mediji so postali univerzalni in globalni.« (Bilwet v Ferkov 2002, 83).

Mediji imajo pomembno vlogo v sodobni družbi. Veljajo za četrto vejo oblasti. Večinoma zavedno vplivajo na mnenja in vedenje ljudi. Če širijo negativna, diskriminatorna in agresivna sporočila, s tem le spodbujajo ljudi k takšnemu mišljenju in morda tudi k agresivnemu vedenju do drugih ljudi.

5.1 Televizija

Televizija je izjemno učinkovit medij, ki gledalca pritegne v svojo navidezno resničnost. Njeni učinki sooblikujejo posameznikovo in kolektivno zavest. Velikemu deležu ljudi, ki ne berejo nobenega dnevnika, predstavlja edini vir informacij. Kri in spolnost, drame in zločini so že od nekdaj povečevali prodajo. Medtem, ko jih je resni tisk v skrbi za svoj ugled izključeval, jih je televizija postavila na začetek televizijskega dnevnika. V tem se kaže eden od elementov simbolnega delovanja televizije: usmeriti pozornost na dogodke, ki zanimajo večino ljudi. Pri izbiranju je glavno načelo lov za senzacijami, za spektakularnim (Gnezda in drugi 2002, 70).

Glavna funkcija televizije pri oblikovanju in izražanju javnega mnenja je t.i. določanje dnevnega reda (ang. agenda setting). Med razvrščanjem zadev po pomembnosti v medijih in pomembnostjo, ki jo istim zadevam pripisuje javnost, obstaja določena skladnost oziroma že kar neposredna vzročna povezanost. To

je tudi razlog, zakaj so mediji v vseh demokratičnih družbah podvrženi regulaciji (Splichal v Gnezda in drugi 2002, 70).

Poročila so televizijski žanr z visokim statusom. Objektivnost in neodvisnost od politike in vlade, ki ju zahtevamo od njih, se zdita bistvena za delovanje demokracije. Televizijske družbe, ki se prijavljajo za podaljšanje licenc, gledajo na svoja poročila in informativni program kot na dokaz svoje družbene odgovornosti. Toda osnovna definicija poročil kot faktičnih informacij, ki jih njihovi gledalci potrebujejo, da bi lahko sodelovali v svoji družbi, nam poda le polovico zgodbe.

Poročila so tudi blago. Drago jih je zbirati in distribuirati. Ustvariti morajo občinstvo, ki je ustreznega obsega in sestave, da ga je mogoče prodati oglaševalcem. Cinična, a plodna fraza poročila definira kot »tisto, kar pušča sled na zadnji strani oglasov«. Poročila morajo biti popularna, ustvariti morajo občinstvo. Vsi televizijski kanali ali postaje uporabljajo poročila kot uvod v program najbolj gledanega časa (prime time) (Fiske 2004, 151).

Televizijska poročila gledalci subjektivno doživljamo kot informativna, napeta in verodostojna. Poleg tega ustvarjajo iluzijo, da v kaos dneva vnašajo red, kar je povezano z ureditvijo oddaje, ki se stalno ponavlja. Še tako nenavaden dogodek dobi zvečer določeno mesto v dnevnem pregledu (Buddemeier v Gnezda in drugi 2002, 70-71). Obstaja namreč zbirka meril, ki določa vrstni red oziroma pomembnost dogodkov. Vendar v večini primerov ne moremo govoriti o zavestnih namerah. Sestava in vsebina oddaj sta bolj posledici delovnih razmer pričakovanj ter pritiskov, ki prihajajo od zunaj. Kapitalski, politični in državni upravljavci z mediji skušajo največkrat lastne interese prikazati kot skupne. Gre za prikrito manipulacijo z javnostjo, ki se zakriva z občimi standardi, normami in vrednotami, zaradi česar so novice medijski izdelki, ne resnice (Košir, Ranfl v Gnezda in drugi 2002, 70-71).

5.2 Internet

Z razvojem znanosti in tehnologije so se vse bolj uveljavili elektronski mediji, predvsem internet. Vsaka šola, fakulteta, pisarna in skoraj vsak dom ima računalnik. Računalnik je že obvezen del vsakdana.

Internet je postal pomemben del življenja ljudi. Ljudje se lahko informirajo o stvareh in dogodkih na drugem koncu sveta in to v izredno kratkem času.

Atribut, ki ga obstoječi množični mediji ne premorejo, premore pa ga internet, je globalnost. Časnik Delo izhaja izključno v Sloveniji, program RTV Slovenija pa je mogoče gledati skoraj izključno na ozemlju Republike Slovenije. Na področje globalnosti je prva posegla satelitska televizija, verjetno najbolj znan satelitski program, ki ga je moč spremljati po vsem svetu je Cable News Network (CNN). Vendar tudi tehnologija satelitske televizije ne pripomore k aktivnosti sprejemnika, saj deluje po načelu enosmerne komunikacije. Internet je vsesvetoven, torej globalen, in hkrati povsem interaktiven. Zasnovan je bil kot komunikacijsko sredstvo, torej temelji na dvo- ali večsmerni komunikaciji. Članom kibernetske skupnosti omogoča, da sami oblikujejo svojo kulturo oziroma subkulturo. Družba kibernetičnega prostora je odprta in demokratična; v nekaterih pogledih je stanje neomejene demokracije pripeljalo celo do anarhije.

Globalna komunikacija prinaša omrežni skupnosti prednosti in strahove, s katerimi se srečuje vsaka velika večkulturna skupnost. Medtem, ko se svetovno omrežje neodvisno od katerekoli posamične volje nezadržno razrašča in ohranja medijsko popularnost, se zaznava naraščajoča zaskrbljenost nad zlom, stvarmi in vsebinami na omrežju, ki se medtem brezskrbno sprehajajo po omrežju in navezujejo stike z njegovimi prebivalci. Postavlja se vprašanje, koliko in katere nevarnosti interneta so resnične ter kdo in kako se lahko bori proti njim. Dosedanje izkušnje kažejo, da v multikulturnem svetu odprte komunikacije cenzura izgublja bitko in da je učinek kakršnegakoli omejevanja vprašljiv. Zato si vladne in druge iniciative na najvišjih ravneh prizadevajo in spodbujajo osveščanje ter promocijo varnih in uporabnih vsebin na internetu (Gnezda in drugi 2002, 77-78).

Število vseh uporabnikov interneta se je od januarja 2007 do januarja 2008 povečalo za 10 %. Tako je bilo januarja 2008 824 milijonov uporabnikov interneta. V Evropi je bilo januarja 2008 232 milijonov uporabnikov interneta, v primerjavi z januarjem 2007 pa se je število uporabnikov povečalo za 6,8 %. V omenjenem obdobju se je število uporabnikov najbolj povečalo na Bližnjem vzhodu in Afriki, kar za 20 %. Google je prevladujoč iskalnik v večini držav. Kitajski iskalnik Baidu pa se za Googlom in Yahoojem uvršča na tretje mesto. Število uporabnikov spletnih socialnih omrežij se je v zadnjem letu povečalo za 34 %, izjemno popularni pa so spletni videi, saj je YouTube januarja 2008 zabeležil 250 milijonov obiskov (ComScore 2008).

Globalna telekomunikacijska povezanost vodi k ljudem, k človeku kot osebnosti. V človekom življenju se nam razkrivajo biološke osnove človekove biti, afektivno-kognitivni motivi komuniciranja in delovanja, nagoni preživetja, dominacije in agresivnosti ter druge lastnosti.

Leta 2010 bodo vsi mediji postali eno: v enem samem malem elektronskem aparatu bomo imeli radio, televizijo, časopise, poštni nabiralnik za pisma in morda še kaj drugega. Uveljavljeno bo izobraževanje in delo na daljavo.

Človek kot osebnost je vir komuniciranja, sporazumevanja z drugimi in sprejemanja odločitev. Pred desetletji je komunikolog Marshall McLuhan futuristično govoril, da bo zaradi globalne medijske tehnologije svet postal globalna vas.

Danes lahko človek iz svoje delovne sobe vodi globalni dialog z vsem svetom; njegova soba je postala globalna soba in on "globalni človek". S pomočjo informacijske tehnologije človek vstopa v univerzum znanja in v njem biva (Vreg 2004).

Dobra plat interneta je, da lahko ljudje povedo svoje mnenje. Vsak posameznik je slišan brez ovir, kar drugače ni možno. Posameznik si lahko z dostopom do različnih informacij ustvari lastno mnenje ali pa infiltrira že neko določeno mnenje. To pa je lahko tudi slabo in nevarno. Na svetu je veliko skupin, ki spodbujajo sovraštvo in nestrpnost do drugih, sploh manjšin. Svoja mišljenja objavljajo na internetnih straneh in novačijo ljudi. Še vedno obstajajo neofašistične skupine, ki častijo Hitlerja in želijo nadaljevati njegovo idejo in delo. To pa je lahko zelo nevarna stvar. Vemo, da v veliki

skupini ni potrebno veliko, da pride do konflikta. Motivator ima velik vpliv na mišljenje v množici. Če so ljudje nezadovoljni ali pa jih je strah, se odzovejo na agresiven način. Ogrožena je tudi zasebnost posameznika. Osebnostne podatke vpisane v računalnik, lahko zlorabijo hekerji, ki vdirajo v informacijske sisteme. Slike vsakogar lahko nevede pristanejo na internetu. Vsakdo lahko objavi, kar želi. To je zelo nevarno, ker s tem ogrožajo druge ljudi. Morali bi imeti večji nadzor nad vsebino na internetnih straneh. Ne bi smeli dovoliti, da neselektivno vse objavijo. Predvsem to ni umestno za takšne vsebine, ki škodijo in ogrožajo varnost ter zasebnost posameznikov in določenih skupin. Vendar to ni lahko narediti. Svetovni splet je tako obširen, da ga je težko nadzorovati.

»Najbolj znani na spletu so spletniki ali blogi. To so spletni dnevnik oziroma e-dnevnik. To je spletna stran, ki periodično prikazuje besedila, slike in druge elemente, ki jih njihovi avtorji sproti dodajajo« (Blog 2008).

»Značilnost spletnikov je enostavno rokovanje, kar omogoča, da jih soustvarjajo tudi uporabniki brez velikega računalniškega znanja. Predvsem enostavnost oblikovanja spletnika ga ločuje od običajne spletne strani, od foruma pa se razlikuje v tem, da so uporabniki foruma med sabo enakovredni, pri spletniku pa debato sproža avtor ali avtorska skupina, obiskovalci pa le komentirajo« (Blog 2008).

Internet je že zdavnaj prevzel vlogo, ki jo je v nekdanji Jugoslaviji imel stadion, ko je vsakdo lahko vpil, kar je hotel, ker je bil anonimen. Zato je jasno, da je kljub zakonski prepovedi sovražnega govora internet idealen prostor za širjenje sovraštva. Ali je boj proti sovražnemu govoru na internetu sploh smiseln in kdo bi moral odgovarjati za vsebine, ki se na medmrežju pojavljajo? Bivši slovenski varuh človekovih pravic je ne dolgo tega napovedal boj proti sovražnemu govoru na internetu, ki se je po njegovem mnenju zdaj na slovenskih spletnih straneh že preveč razširil, še posebno na strani <http://www.nemejebat.com>, na katero je Hanžek tudi opozoril. "Sporna" stran nemejebat.com je namenjena izmenjavi mnenj. To je stran z različnimi forumi, na katerih slovenski uporabniki medmrežja komentirajo različne dogodke, predvsem pa manjšine in posamezne skupine v Sloveniji. Uporabniki, ki se jim v nasprotju z večino drugih internetnih forumov ni treba registrirati, imajo na voljo rubrike, kjer "debatirajo" o homoseksualcih, izbrisanih, neslovincih, Romih, Židih ... Prav razdelitev na takšne teme je posebnost v našem medmrežnem debatnem prostoru, saj so sicer internetni forumi razdeljeni na

rubrike politika, kultura, zabava, zdravje, računalništvo ... Že sam koncept strani torej napeljuje k sovražnemu govoru, saj se na primer debata na enem izmed forumov, ki so ga poimenovali "Tujci", začne takole: "Kaj menite, ali je bolje, da je toliko JUŽNJAKOV (čefurjev) v Sloveniji, ali pa bi bilo bolje, da bi jih bilo manj?" Sledijo odgovori, bolj ali manj podobni diskurzu tega odgovora, pod katerega se je podpisala "čistokrvna Slovenka": "Čefurje je treba na šajtergo naložit, pa jih u gnoj kipnat....FUJ ČEFURJI...Ka mi grejo na jetre, eni debili ej..." Podobni odgovori in podoben sovražen govor sledi tudi v drugih forumih na strani nemejebat.com. Toda tudi pregled mnogih drugih internetnih forumov lahko kaj kmalu zadiši po nestrpnem govoru. Aktualen primer je še ena slovenska stran <http://www.lendava.net>, na kateri se je veliko sovražnega govora zbiralo na njihovih forumih, predvsem v debatah o Romih. Zdaj uporabnike forumov na tej strani čaka obvestilo webmastra: "Če v svojih komentarjih žalite ali obsojate konkretne pravne ali fizične osebe brez za to potrebnih dokazov, tvegate možnost sodnega pregona, v katerem primeru smo sami dolžni posredovati vašo IP številko."

Sovražnega govora na internetu ni potrebno natančno iskati, saj so že sami vzdevki oziroma poimenovanja posameznikov, ki debatirajo na forumih, zelo pomenljivi: "opre roma", "hitlerjugend", "slo-nacist", "bosanc", "plemeniti" ipd. Na večini forumov se morajo namreč uporabniki, preden pošljejo svoj komentar, s posebnim obrazcem registrirati, vpisati svoj veljavni elektronski naslov in ime, ki ga bodo uporabljali kot udeleženci foruma. Na forumih spletne strani Mladine <http://www.mladina.si> so obvezno registracijo uvedli prav zaradi sporne kvalitete večine odzivov na članke in novice, ki so jih uporabniki pisali. Kot pravi Jaka Železnikar, urednik spletne strani Mladine, so poleg registracije uvedli tudi pregledovanje in izločanje odzivov, ki so napeljevali k sovraštvu in nestrpnosti ali pa so celo posegali v zasebnost (na primer objave osebnih telefonskih števil, naslovov bivališč s pozivi k fizičnemu obračunu). Toda tudi takšni dodatni ukrepi niso veliko pripomogli k dvigu ravni odzivov. Obvezna registracija, ki so jo na forumih <http://www.rtv slo.si> uvedli že takoj na začetku, ne more ustaviti t. i. nestrpnežev, poudarja Zvezdan Martič z MMC RTVSLO, saj si v primeru blokade uporabniki odpirajo nove elektronske naslove in nadaljujejo s sovražnim govorom. Martič opozarja na

primer, ko so istemu uporabniku blokirali dostop z desetih naslovov v enem dnevu, ki si jih je ustvarjal sproti (na primer: e-naslov xy1, xy2, xy3 ...). Na RTV-forumih je bilo zaznati največ sovražnega govora v času Eme, ko je zmagala transvestitska skupina Sestre, še huje pa je bilo, kot poudarja Martič, v času spora Zahovič-Katanec, ko so uporabniki forumov začeli organizirati skupino, ki bi pričakala akterje spora in jih obmetavala s kamenjem. Ta forum so izbrisali, izbrisov pa je bilo še precej, pravi Martič, predvsem na teme povezane s spolno usmeritvijo, t. i. izbrisanimi, narodi bivše Jugoslavije, cerkvijo, gradnjo džamije ipd. Tako kot na forumih RTV tudi na forumih Siola <http://www.siol.net> za posamezne sklope oziroma rubrike skrbijo moderatorji, ki jih urejajo. Po presoji jih tudi brišejo ali režejo objave. Kot poudarja Helena Čerin iz službe za odnose z javnostjo pri Siolu, njihove forume nadzorujejo tudi administratorji. V primeru zlorab pa teme tudi brišejo ali uporabnika opozorijo. Kadar se neprimerno "obnašanje" na forumih nadaljuje, ga zaklenejo ali pa tudi odklopijo. Poleg tega uporabljajo poseben filter "neprimernih" besed (Jakopič 2005).

5.2.1 Primer B&H

Po mnenju mnogih je zelo sporen primer strani slovenske divizije Blood and Honour (www.bhslovenia.org), neonacistične skupine, ki zanika oziroma relativizira obstoj holokavsta, poveljuje belo raso in poziva k uporabi proti t. i. židovski zaroti. Blood and Honour (B&H) je mednarodna neonacistična organizacija s koreninami v angleškem skinhead gibanju. To se je v drugi polovici 80. let organiziralo okoli glasbene skupine Skrewdriver pod parolo "rock proti komunizmu". Ko je slovenska skupina B&H v medmrežje lansirala svojo spletno stran, na kateri je med drugim tudi arhiv tekstov z antisemitsko in rasistično vsebino, katalog prodajnih artiklov in arhiv datotek s posnetki glasbenih skupin, ki poveljujejo belo raso, so se v javnosti oglasile kritike. Ocenili so, da gre v tem primeru za očitno kršitev 300. člena Kazenskega zakonika RS, ki prepoveduje izzivanje ali razpihovanje narodnostnega, rasnega, verskega sovraštva, razdora ali nestrpnosti ter širjenje idej o

večvrednosti ene rase. Stran, ki je bila do sedaj na mnogih strežnikih, med drugim tudi na strežniku Kluba idrijskih študentov, se je pojavila tudi na Siolovem strežniku. Kot pravi Čerinova, je Siol takoj po prejemu pritožbe in preverbi dejanskega stanja ukrepal v skladu s splošnimi pogoji: od uporabnika so najprej zahtevali umik sporne strani, ker pa je do določenega roka ni umaknil, je Siol uporabniku onemogočil uporabo njihovih storitev, ki so bile zlorabljene. Stran je tako izginila, vendar se je kmalu zopet pojavila v medmrežju. Po našem preverjanju se je spletna stran zopet pojavila na strežniku družbe ZoneEdit s sedežem v New Yorku, ki uporabnikom ponuja zakup oziroma prodaja gostovanja na njihovem strežniku. Po preverbi nekaterih drugih novinarjev pa se je pojavila na malezijskem strežniku. Uporabnike je na strani B&H čakalo sporočilo: "Končno je stran spet tu. Naj se SIOL in mediji zavedajo, da smo močnejši, kot si oni predstavljajo in bomo tudi na internetu imeli svoj prostor. Nikoli nas ne bodo utišali, lahko pa jih je sram, da hočejo nekemu kratiti pravico do izražanja mnenja."

Pravico do izražanja mnenja člani B&H najbolj izkoriščajo na forumih svoje strani, kjer debatirajo o tem, kako je Sašo Peče fejest fant, ker nima rad homoseksualcev. Razpravljajo tudi o tem, kje je razlog, da vedno več slovenskih deklet hodi s "smrdljivimi čefurji". Po smrti Simona Wiesenthala pa je na forumu nekdo celo napisal: "Upam, da se bo Wiesenthal reinkarniral v odojka, ki ga bomo pojedli na naslednjem koncertu. Najprej bo šel v peč, potem v želodce in na koncu v kanalizacijo." Najbolj pogost "slogan" ob koncu vsakega sporočila pa se je glasil: "Slovenija prebudi se, čefurji crknite!"

Ker se je stran B&H pojavila na ameriškem oziroma malezijskem strežniku, ne sodi več pod slovensko zakonodajo. Kljub temu slovenska policija na podlagi pisne prijave, ki so jo prejeli avgusta 2005, preučuje možnost obstoja kršitve pozitivne zakonodaje, vezane na njihovo spletno stran. Slovenska kriminalistična policija je lani obravnavala dve kaznivi dejanji storjeni z uporabo interneta. V prvi polovici letošnjega leta pa so obravnavali šest sumov kaznivih dejanj po 300. členu KZ, od katerih je bilo eno storjeno na podlagi širjenja sovražne vsebine preko interneta (Jakopič 2005).

5.2.2 ZDA vs. Evropa

Prav v primeru omejevanja sovražnega govora na internetu je razlika med Evropo in ZDA očitna. Nekatere evropske države (Danska, Francija, Velika Britanija, Španija in Nemčija) so v svojo zakonodajo implementirale kazenska določila, ki se nanašajo na sovražni govor v medmrežju. ZDA pri tem problemu odgovorijo z naslednjim vprašanjem: Ali lahko ustavimo sovražni govor, ne da bi poteptali pravice državljanov do svobode govora, ki je zapisana v prvem amandmaju? Američani poudarjajo: najbolj učinkovit način boja proti sovražnemu govoru v medmrežju je zaščita pravice svobode govora in spodbujanje učinkovite debate na to temo. Svoboda govora in prvi amandma sta torej nad omejevanjem sovražnega govora; to dokazujejo tudi nekateri sodni primeri.

Neka ameriška aktivistična skupina, ki se je borila proti pravici do splava, je na internetu, na strani, imenovani "Nuremberg Files", objavila imena zdravnikov, ki so izvajali splave. Več kot 200 zdravnikov s tega seznama je vložilo tožbo proti tej internetni strani, ker naj bi očitno napeljevala k nasilju nad zdravniki. Nižje sodišče v ZDA je tožbi ugodilo in tožnikom namenilo 100 milijonov dolarjev, toda po prizivu je bila stran na koncu zaščitena s prvim amandmajem.

Ko je neka francoska organizacija tožila ameriško internetno podjetje Yahoo!, ker je Francozom omogočalo dostop do nakupa nacističnih "spominkov" na njihovih internetnih dražbah in je torej kršilo francosko zakonodajo, ki prepoveduje nacistično propagando in prodajo nacističnih artefaktov, je francosko sodišče od Yahoo! zahtevalo blokado za francoske državljane. Podjetje je po razsodbi sicer res omejilo in poostrilo pravila na svojih dražbah, na ameriškem sodišču pa dokazalo, da sodba francoskega sodišča ne more veljati za ameriško podjetje. Torej kadar evropske države najdejo sporne vsebine na internetnih straneh, ki gostujejo na ameriških strežnikih, ne morejo pričakovati, da bo ameriško sodišče zahtevalo blokado njihovega dostopa, saj jih varuje prvi amandma.

Evropske države bi se lahko zgledovale po španskem primeru. Španija je namreč leta 2002 sprejela posebno zakonodajo, ki sodnikom omogoča, da

"zaprejo" internet strani ali celo blokirajo dostop do tistih ameriških strani, ki kršijo špansko zakonodajo. Španci so prepričani, da bi vse evropske države lahko delovale enako, če bi v svojo zakonodajo implementirale t. i. antirasistični amandma Sveta Evrope. Tako bi lahko kljub ameriškemu prvemu amandmaju blokirale dostop do "spornih" ameriških internetnih strani.

Kako pa je sicer sovražni govor v kiberprostoru omejen v Evropi? Ko je Svet Evrope leta 2001 pripravil posebno Konvencijo o kibernetiki kriminaliteti, jo je prvi dan podpisalo kar 26 držav. Podpisale so jo tudi ZDA, vendar se v končni verziji tekst konvencije ni ukvarjal s problemom sovražnega govora. Pozneje, leta 2003, je Svet Evrope državam ponudil v podpis Dodatni protokol h Konvenciji, ki obravnava inkriminacijo rasističnih in ksenofobičnih dejanj, storjenih v računalniških sistemih. Protokol jasno kriminalizira razširjanje rasističnih in ksenofobičnih materialov, groženj ter žalitev, hkrati pa tudi poudarja pomemben princip: internetnim servisom (ISP) odvzemajo odgovornost za kriminalna dejanja, če sicer na svojih internetnih straneh ne izražajo očitnega napeljevanja h kaznivim dejanjem. Še več, internetni servisi niso dolžni aktivno nadzorovati vsebine na svojih straneh. Kritiki takšnih novih ukrepov, ki jih je predlagal Svet Evrope, so takoj opozorili, da bo posledica le prehod "spornih" strani na ameriške strežnike. Na njih bodo skupine oziroma posamezniki lahko brez težav registrirali svoje strani, sovražni govor pa bo seveda ostal.

Protokol Sveta Evrope so do sedaj podpisale le štiri države (Slovenija, Albanija, Ciper in Danska). To za veljavnost ni dovolj. Podpisati ga mora najmanj pet držav.

Tudi Evropska unija že nekaj časa financira posebne projekte imenovane Varnejši internetni program (Safer Internet Programme), ki poskušajo pospešiti uporabo filtrov in samoregulacije, hkrati pa tudi uvesti sistem posebnih "vročih linij", na katerih bi državljani držav Evropske unije prijavljali nelegalne vsebine z medmrežja (Jakopič 2005).

5.2.3 Samoregulacija in filtri

Tudi samoregulacija je pomemben del v regulaciji sovražnega govora na internetu. V nekaterih primerih internetni servisi sami in prostovoljno preprečijo uporabnikom pošiljanje ali sprejemanje vsebin z rasističnimi in sovražnimi sporočili. Takšno prepoved izvajajo v Nemčiji, nekateri internetni servisi pa celo v ZDA (na primer AOL), saj ne ovira prvega amandmaja, ker ne gre za vladne aktivnosti, ampak za dogovor med komercialnim ponudnikom in zasebnikom.

Uporabniki, predvsem starši, lahko v boju proti neustreznim vsebinam na internetu uporabijo posebne računalniške programe - filtre, ki jih nekatere organizacije (na primer Anti-Defamation League) ponujajo brezplačno. Programi onemogočajo dostop do strani, ki promovirajo sovraštvo in nasilje, pa tudi pornografske vsebine. Vendar pa so prav filtri in blokiranje dostopov do določenih strani na internetu prinesli kar nekaj pomislekov. Gre predvsem za pomislek glede nezanesljivosti in težav s samo računalniško tehnologijo. Samoregulacija internetnih servisov po mnenju kritikov posameznim vladam ne odvzema odgovornosti zagotavljanja medmrežja brez sovraštva, ker bi morale nadzor po njihovem mnenju prevzeti demokratične institucije. Vsak dan uporabniki medmrežja zapišejo na različnih forumih, klepetalnicah in blogih nešteto stavkov, ki vsebujejo tudi sovražni govor. Prav tako lahko vsakdo za zelo majhen denar zakupi prostor na medmrežju. Zakup se lahko izvrši tudi na tujih strežnikih, kjer se uporabniki izognejo določilom domače zakonodaje. Tudi če bi za boj proti sovražnemu govoru na internetu namenili milijone evrov za posebne moderatorje in tehnično opremo, ki bi preprečevala prepovedane vsebine, ne bi mogli preprečiti posameznikom zakupa prostora na tujih strežnikih. Internet je namreč medij, ki ne dopušča absolutnega nadzora, razen seveda, če ste v Severni Koreji. Države so v svojem boju proti sovraštvu na medmrežju izbrale različne taktike. ZDA so izbrale taktiko svobodo govora, Nemčija pa prepoved sovražnega govora. V Singapurju so nedavno celo prvi v zgodovini aretirali dva blogerja, ki sta na svetovnem spletu širila rasistične ideje. Aretacijo so izvedli na podlagi 57 let starega člena o uporništvu, pod katerega spada tudi širjenje rasističnih idej.

Kljub vsem idejam o omejevanju sovražnega govora na medmrežju je jasno, da je le ta obstajal že pred prihodom interneta in bi obstajal tudi, če bi bil internet lahko popolnoma cenzuriran. Ne nazadnje je rasistični govor simptom rasizma in ne simptom interneta, njegovih forumov in blogov (Jakopič 2005).

5.3 Vpliv medijev na prejemnike sporočil

Potter navaja številne teorije, ki poskušajo razložiti vpliv medijev in njihovih sporočil na nastajanje vedenjskih vzorcev pri gledalcu. Med njimi omenja biološke, ekološke, kognitivne in interakcionistične. Vendar vse privedejo do nespornega sklepa, da tovrstno nasilje učinkuje na prejemnika.

Med vplivi so zlasti očitni trije:

- a) gledalec prevzame agresivne vedenjske vzorce oziroma se nauči tovrstnega reagiranja;*
- b) pogosto srečevanje z nasiljem v medijih zmanjša gledalčevo občutljivost za nasilje;*
- c) marsikaterega gledalca postane strah.*

Številne raziskave, ki jih navaja Potter, dokazujejo neposredni vpliv medijskega nasilja na povečanje dejanskega nasilja v družbenem okolju. Ko so na kakšno območje vdrli televizijski programi z izrazito nasilno vsebino, je bilo mogoče v razmeroma kratkem času opaziti povečan obseg resničnega nasilja v istem prostoru (Mediawatch 2003, 9).

Charles R. Wright v svojem besedilu *Narava in funkcije množičnega sporočanja* navaja štiri temeljne funkcije množičnega sporočanja, ki so naštetje že v poglavju 2.6.1.

Ena izmed njih je funkcija nadzorovanja, ki pa se lahko spremeni v disfunkcijo. Informacije o nevarnosti lahko med ljudmi povečajo strah ali pa povzročijo paniko, posebej če so te informacije posredovane neosebno in brez vključenosti verodostojnih virov in analiz. Disfunkcionalnost nadzorovanja okolja pri posamezniku se lahko pojavi tudi v primeru preobilja informacij in njihove neuskklajenosti.

Dodajmo še, da mediji ne vplivajo na ljudi samo z izbiro posameznih dogodkov, ampak predvsem z načinom njihove interpretacije. Vpliv medijev na

njihova občinstva se ne kaže le v tem, »kaj povedo, ampak, pomembneje, v tistem česar ne omenjajo«, pravita Lazarsfeld in Merton (1999: 32). Drugače povedano, medijski vpliv na ljudi ni samo v definiranju tem, o katerih poteka javna razprava (o čem govorimo), ampak predvsem v tem, kako naj oblikujemo svoja mnenja in stališča do javnih vprašanj (kako govorimo).

Medijsko interpretiranje in predpisovanje ima lahko tudi disfunkcionalne posledice na vedenje ljudi. Namreč, če novinarji in uredniki opravljajo funkcijo interpretiranja in predpisovanja izbranih dogodkov in pojavov, potem se izjemno majhno število ljudi odloči za samostojen (kritičen) premislek o tem, kateri dogodki so izbrani in kakšne so ponujene interpretacije. To pa pomeni, da ljudje postajajo nekritični potrošniki že vnaprej pripravljenih idej, mnenj in pogledov, o katerih nimajo svojega lastnega mnenja in (v večini primerov) niso sposobni racionalnega premisleka in delovanja (Malešič in drugi 2006, 70-71).

6 VLOGA MEDIJEV MED KONFLIKTI

Mediji v prvi vrsti poročajo o šokantnih in agresivnih dejanjih (vojnah, napadih..). Tudi slabe novice, so za medije dobra vsebina za poročanje. Večkrat poročajo senzacionalistično, saj na tak način bolj pritegnejo pozornost. Pozitivne in objektivne informacije večkrat izostanejo. V določenem času, ko se izvajajo poročila, praviloma ne morejo predstaviti vsega, kar se je dogajalo tisti dan. Zavedati pa se moramo, da ustvarjalci dnevno-informativnih sporočil sami določijo, katere dogodke bodo predstavili in katerih ne. S tem mediji tudi s selekcijo določajo, o čem naj razmišljamo. Čeprav bi moralo biti poročanje objektivno, točno in odgovorno ni vedno tako.

Mediji imajo v času konfliktov moč, da prikažejo občinstvu, kaj se v resnici dogaja. Prav zato bi morali poskrbeti, da bi pozitivno vplivali na družbene vrednote in vedenjske vzorce svojih gledalcev. Mi, kot prejemniki teh informacij pa moramo kritično gledati na le te. Od nas je odvisno, ali bomo pustili, da bodo te informacije vplivale na naše mišljenje in vedenje. Nihče nas ne more prisiliti, da razmišljamo tako kot želijo mediji. Prav tako pa ni umestno medije kriviti za naše ravnanje.

Jeff Cohen, ameriški medijski strokovnjak, meni, da če bi imeli svoboden tisk, iraška vojna ne bi bila mogoča.

Če bi imeli novinarje, ki bi opravljali svoje delo, ki bi postavljali težka vprašanja, še preden bi začele padati bombe, bi vojno lahko ustavili. Ne gre samo za vprašanje "ali bi jo lahko ustavili?" To je napačno zastavljeno vprašanje. Gre za to, da so to vojno začeli prav mediji. Judith Miller in njeni uredniki pri The New York Timesu so jo pričeli. Prav tako je sodeloval The Washington Post s 26 vojno usmerjenimi uvodniki v mesecu pred vojno. Senatorji in kongresniki, ki so brali washingtonske časopise, so imeli izbor od 'zelo skrajnih' do 'celo še bolj skrajnih' novic v dveh dnevnikih časopisih. To smo razkrili v znameniti študiji skupine FAIR (Fairness & Accuracy In Reporting - Poštenost in natančnost pri poročanju) o tem, komu je bilo dovoljeno razpravljati o Iraku in komu ne. V dveh tednih februarja 2003, v času, ko je imel Colin Powell govor v Varnostnem svetu Združenih narodov, so samo trije od 393 intervjuvancev zagovarjali protivojna stališča. To je zgolj en odstotek, v

času ko je polovica države nasprotovala naglo bližajoči se vojni. Če bi bila predstavljena polovica, ki se je spraševala o smiselnosti vojne in če bi se večer za večerom razvijala debata, si ne predstavljam, da bi ZDA v marcu 2003 napadle Irak (Gilmore 2007).

Po Cohenovem mnenju je ključno, da razvijamo neodvisne medije.

V takratnem naglem približevanju vojni so mnogi poslušalci iskali druge alternative. Nekateri so se obrnili k angleškem BBC-ju. Program ni bil posebej veličasten, a boljši od ameriške televizije. V tistem času so se začeli porajati neodvisni blogi, kot so Daily Kos, Atrios in This Modern World, blog političnih risank, katerih avtor je Tom Tomorrow. Program Amy Goodman Democracy Now! je v tem obdobju doživel razcvet, potem ko se je iz radia preselil še na televizijo. Tudi spletna stran CommonDreams.org je v tem času postala uspešnica, kar je še vedno. Razvijanje različnih neodvisnih medijev je ključnega pomena. Prav tako seznanjanje z njimi brate, sestre, sosede in sodelavce (Gilmore 2007).

Veliko je zgodb, ki v velikih korporativnih televizijskih novicah niso objavljene.

Primer tega, so žrtve vojne.

ZDA so izgubile preko 3.000 vojakov v Iraku, toda umrlo je sto tisoče Iračanov - nekateri so umrli zaradi drugih Iračanov, številni pa zaradi našega eksplozivnega orožja. Mediji orožje lahko poimenujejo kot 'pametno', a vendarle skrajno neumno ubija nedolžne ljudi. Če bi ameriška publika, ki je zelo sočutna, videla posledice naših vojnih metod, bi lahko spoznala, zakaj nas sovraži toliko ljudi. Toda na televiziji ne smete kazati posledic vojne. Mediji to odklanjajo. To bi morala biti ena najpomembnejših televizijskih dejavnosti. V drugih državah kažejo veliko bolj skladno podobo vojne. V naši državi pa, kjer nismo nikoli videli posledic vojne, izgleda, kot da gre za mačistično igro. Ameriški korporativni mediji, še posebej televizija, do popolnosti olepšujejo vojno. To je zelo žalostno, ker bi morala biti televizija orodje razsvetljenja, kot je pred 40 leti rekel (novinar Edward R.) Murrow, v resnici pa postaja orodje za zavajanje (Gilmore 2007).

Dr. Renata Salecl (članica Slovenskega društva za teoretsko psihoanalizo, raziskovalka na Inštitutu za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani in gostujoča profesorica na London School of Economics) je raziskovala načine,

kako sodobni mediji prikazujejo vojne in nasilje. Uporabljajo dva načina: prvega so zahodni mediji uporabljali v zalivski vojni ali v napadih Nata na Kosovo in Srbijo, kot neko oddaljeno vojno, podobno računalniški igri. Kot da streljanje ni zares, kot da življenje deluje kot dozdevek. Drugi način medijskega prikazovanja nasilja pokaže vso krutost bojnega polja z vsemi podrobnostmi, trpljenje, ranjene, umirajoče, o vojni poročajo tako, da pokažejo njeno ozadje. Mediji danes tudi v politiki zelo radi kažejo ozadje, ideologija ozadja pa govori: to, kar vidite, je resnica, ni več skrivnosti, to je prava stvar. Nevidno postaja vidno. Očitno so iskanja, kaj je v ozadju, značilna za sodobni trenutek. Odgovor, ki ga lahko da psihoanaliza, je: ne živimo v svetu sprevrženosti, le v svetu, ki se hoče na drugačen način soočiti z istimi travmami in zagatami, znanimi že od nekdanj. Eden od načinov je prav iluzija, ki pravi, da če narediš vidno vse, kar je bilo doslej skrito, se na neki način rešiš groze. Nova iluzija pravi, če pokažeš grozo, se ji lahko izmakneš. To je fantazma upora subjekta danes, čeprav v resnici ostaja vse isto (Dnevnik 2000).

6.1 Medijske hiše in tiskovne agencije

Pravilo št. 1: vsakič, ko ljudje prižgejo televizijo, se dvignejo cene oglaševalskega prostora.

Pravilo št. 2: ljudje uživamo ob spremljanju nasilja, dokler se to seveda ne preseli v našo dnevno sobo.

Pravilo št. 3: informacije o vojnah pritegnejo k televizijskim ekranom veliko število ljudi.

Zaključek: mediji potrebujejo vojno!

Ker suhoparno poročanje o premikih vojska in žrtvah ne zadosti več vojaške sle gledalstva, se v zadnjih letih vse bolj uporabljajo poročevalske tehnike t.i. »vključenega (embedded) novinarstva«. Poročevalci so pri tem vključeni v enote oboroženih sil in se premikajo iz operacije v operacijo skupaj z njimi. Postopek se je prvič uporabil pri poročanju iz Krimskih vojn 1853-1856, populariziral pa se je ponovno v jugoslovanskih vojnah 1991-1995 in z vojno v

Iraku 2003. Delo samostojno delujočih novinarjev je drago - medijske hiše in tiskovne agencije morajo vse potne stroške novinarjev, njihova prenočišča, prevajalce itd. plačati iz lastnega žepa. »Polpenzion (Bed and Breakfast) paketi« oboroženih in mirovnih sil so veliko bolj ugodni. Tako so z »vključevalno novinarsko« poročevalsko tehniko produkcijski stroški novic veliko manjši, oglaševalski prostor pa ostaja enako drag, torej so zaslužki večji. Posebej rentabilne so naložbe v velike televizijske mreže in tiskovne ter foto agencije, ki imajo široko mrežo razširjanja krvavih novic in podob iz vojne. Če je v novicah o vojnem nasilju vključeno še kaj seksa, posilstev in zgodb o korupciji je gledanost še višja. V vojnah pa tega nikoli ne primanjkuje... (Warmarkt Inc. 2008).

6.2 Vojno poročanje pusti svoj pečat

Vojno poročanje je izkušnja, ki je ne pozabiš kar tako. Dumančičeva meni, da je bolj kot njo vojna »zaznamovala zgodovinski spomin ljudi, ki so spremljali naše poročanje z zahodne meje.« »Name sta najbolj vplivala razlikovanje in neiskrenost,« je povedal Martič. »Medtem ko so nekateri ležali v jarkih, se streljali in umirali, so drugi odpotovali na varno čez mejo, medtem ko smo nekateri novinarji (pa tudi snemalci, asistenti, vozniki) nosili glave na prodaj, so drugi poročali s tiskovnih konferenc. Čez dva tedna je bilo vse pozabljeno in praviloma so bili najbolj glasni tisti drugi ...« Tanja Starič pravi, da je »taka izkušnja za novinarja velik privilegij zato, ker je treba v izjemnih okoliščinah tudi izjemno ravnati« (MMC RTV SLO 2006).

Andrej Gustinčič je opozoril tudi na naslednje: «Mediji so postali sužnji režima. Veliko novinarjev, še posebno v Srbiji, je opravičevalo genocid. Nekateri publicisti, kot sta Peter Handke in Bernard Levi, so postali sužnji svojega subjektivnega pogleda na balkansko vojno« (Mirovni inštitut 1999).

7 ROMSKA SKUPNOST V SLOVENIJI

7.1 Statistični podatki o številu Romov v Sloveniji

Ob popisu prebivalstva leta 2002 se je za pripadnike romske skupnosti opredelilo 3246 prebivalcev. 3834 oseb je kot materni jezik navedlo romski jezik. Za primerjavo, podatki popisa prebivalstva za leto 1991 kažejo, da se je za Rome opredelilo 2259 prebivalcev, kar je za 30,4 % manj kot ob popisu leta 2002. 2752 oseb je kot materni jezik navedlo romski jezik, kar je za 28,2 % manj kot leta 2002.

Po podatkih centrov za socialno delo iz leta 2003 naj bi živelo v Sloveniji 6.264 Romov, po podatkih občin iz leta 2004, v katerih so Romi zgodovinsko poseljeni, pa v teh občinah živi 6.448 pripadnikov romske etnične skupnosti.

Kljub uradnim podatkom popisa prebivalstva iz leta 2002 Urad za narodnosti ocenjuje, da v Republiki Sloveniji živi med 7.000 in 10.000 Romov, največ v Prekmurju, na Dolenjskem, v Beli krajini in Posavju (Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti 2006, 1).

Občine, ki imajo romsko prebivalstvo so: Beltinci, Cankova, Črenšovci, Dubrovnik, Grosuplje, Črnomelj, Kočevje, Krško, Kuzma, Lendava, Metlika, Murska Sobota, Novo mesto, Puconci, Rogašovci, Semič, Šentjernej, Tišina, Trebnje, Turnišče. (Spletno mesto za romske svetnike 2008).

Že to, da se vsi Romi ne opredelijo za Rome, nam pove veliko. Verjetno jih je strah ali pa jih je sram, da bi jih imeli drugi za Rome. Kot, da je to nekaj slabega. Vsak bi moral biti ponosen na svoje korenine. Vendar je to težko, če te družba ne sprejme in ti država ne pomaga pri socializaciji (vključevanju) v družbo.

»Na to, da morajo Romi v Sloveniji zatajiti svojo identiteto, če se hočejo vključiti v družbo, se je odzval le bivši varuh človekovih pravic Matjaž Hanžek, ki je med obiskom v Prekmurju povedal: »To dejstvo je lahko le alarm za večinski narod: kakšen je njihov odnos do manjšine, da si ti ne upajo priznati svojega porekla« (Petković 2002, 64).

To se je pokazalo v primeru družine Strojani, ki pa še zdaleč ni prvi in ne zadnji primer diskriminacije Romov in njihovih osnovnih pravic.

7.2 Pravna ureditev

»Romi imajo v Sloveniji status avtohtone narodne skupnosti« (Zavratnik Zimic 2000, 832). Vendar so Romi marginalizirana etnična skupina.

Romi v Sloveniji nimajo statusa manjšine kakor Madžari in Italijani. Po ustavi so »skupnost«, ta status pa je ostal nekako nedorečen. Torej so in niso.¹ V nasprotju z begunci in prosilci za azil so večinoma slovenski državljani, ki stoletja živijo v Sloveniji.² Vendar pri poskusih, da bi udeležili manjšinjske pravice in zmanjšali institucionalno nemoč, doživljajo prav takšno poniževanje in zavračanje, kakršni se kažeta pri oblastnikih, institucijah in »ljudstvu« v Sloveniji, kadar razpravljajo o pravicah tujcev. So torej Romi v Sloveniji v politični in družbeni zavesti še vedno tujci, torej trajni tujci (tujci za vedno)³ (Petković 2003, 57).

Pravna osnova za urejanje položaja romske etnične skupnosti v Republiki Sloveniji je v 65. členu Ustave RS, ki določa: »Položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji, ureja zakon«.

Posebne pravice romske skupnosti v Sloveniji je že dosedaj zagotavljalo preko 12 področnih zakonov: Zakon o lokalni samoupravi (Uradni list RS, št. 100/05 – uradno prečiščeno besedilo, 21/06 Odl. US: U-l-2/06-22), Zakon o lokalnih volitvah (Uradni list RS, št. 22/06 – uradno prečiščeno besedilo, 70/06 Odl. US: U-l-49/06-30), Zakon o evidenci volilne pravice (Uradni list RS, št. 52/02, ..., 73/03 Odl. US: U-l-346/02-13), Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja (Uradni list RS, št. 98/05 – uradno prečiščeno besedilo, 117/05 Odl. US: U-l-240/04-11), Zakon o vrtcih (Uradni list RS, št. 100/05 – uradno prečiščeno besedilo), Zakon o osnovni šoli (Uradni list RS, št. 81/06 – uradno prečiščeno besedilo), Zakon o medijih (Uradni list RS, št. 110/06 – uradno prečiščeno besedilo), Zakon o knjižničarstvu (Uradni list RS, št. 87/01, 96/02 – ZUJIK), Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (Uradni list RS, št. 96/02),

¹ M. Komac govori o treh modelih manjšinskega varstva v Sloveniji: prvi zagotavlja relativno celovito pravno varstvo zgodovinskih narodnih manjšin (italijanska in madžarska) in obsega poleg ustavnih določb še okoli osemdeset zakonov in predpisov; drugi zagotavlja selektivni obseg določb za varstvo romske skupnosti (ki jo tudi šteje v kategorijo zgodovinske narodne manjšine); tretji zagotavlja rudimentarni model ohranjanja narodne identitete novodobnih narodnih skupnosti. (Komac, 2002)

² Cf. P. Štrukelj, *Romi na Slovenskem*, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1980.

³ W. Sombart govori o »trajnih tujcih«, ko govori o Židih. Cf. Bielefeld, 1998

Zakon o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja (Uradni list RS, št. 93/05), Zakon o Radioteleviziji Slovenija (Uradni list RS, št. 96/05, ..., 105/06 Odl. US: U-I-307/05-18) ter Zakon o financiranju občin (Uradni list RS, št. 123/06).

V Republiki Sloveniji je bil 30. marca 2007 sprejet v državnem zboru RS celovit Zakon o romski skupnosti (Ur. l. RS 33/07, 009-04/03-2/6).

Zakon o romski skupnosti v Republiki Sloveniji ureja položaj romske skupnosti v Republiki Sloveniji, kot to določa 65. člen ustave. Zakon določa skrb državnih organov in organov samoupravnih lokalnih skupnosti pri uresničevanju posebnih pravic romske skupnosti, še posebej na področju bivalnih razmer, vzgoje in izobraževanja, zaposlovanja ter ohranjanja romskega jezika in kulture, ureja organiziranost romske skupnosti na državni in na lokalni ravni ter financiranje posebnih pravic romske skupnosti. Na ta način prispeva k urejanju položaja romske skupnosti v Republiki Sloveniji.

Republika Slovenija je ratificirala tudi številne pomembne mednarodne konvencije in dokumente, ki so pomembni za urejanje romske tematike. To so med drugim:

- Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin (Ur. l. RS, št. 20/98),*
- Evropska listina o regionalnih ali manjšinskih jezikih (Ur. l. RS, št. 69/00),*
- Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije (Ur. l. SFRJ, št. 31/67; Ur. l. RS, št. 35/92 – MP, št. 9/92),*
- Konvencija o preprečevanju mučenja in nečloveškega ali poniževalnega ravnanja ali kaznovanja (Ur. l. RS, št. 24/93 – MP, št. 7/93),*
- Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin (Ur. l. RS, št. 33/94),*
- Mednarodni pakt o državljskih in političnih pravicah (Ur. l. RS, št. 7/71; Ur. l. RS, št. 35/92 – MP, št. 9/92),*
- Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (Ur. l. RS, št. 35/92 – MP, št. 9/92),*
- idr.*

Poleg omenjenih pravnih aktov pa je Republika Slovenija za učinkovitejše urejanje romske tematike med drugimi sprejela še naslednje pomembnejše pravne akte:

- *Program ukrepov za pomoč Romom iz leta 1995 (št. 550-03/95-2/3-8 z dne 30. 11. 1995), ki je še vedno aktualen, kar je potrdila Vlada RS in zajema naslednja področja: zagotavljanje pogojev za bivanje, vzgojo in izobraževanje romskih otrok, zaposlovanje Romov, skrb za varstvo družine, socialno varstvo, zdravstveno varstvo Romov, preprečevanje kaznivih dejanj, kulturni razvoj romske skupnosti, informiranje ter organiziranje Romov.*
- *Sklepe Vlade RS iz leta 1999 (št. 550-03/97-8 (P) z dne 1. 7. 1999), v katerih med drugim ugotavlja, da je glede romskih vprašanj potrebno usklajeno ravnanje občin in državnih organov in da so vsa ministrstva in vladne službe dolžne v okviru svojih pristojnosti romskim vprašanjem nameniti posebno skrb in jih vključiti v nacionalne programe na svojem delovnem področju,*
- *Sklepe Vlade RS iz leta 2004 (št. 018-09/2000-5 z dne 7. 10. 2004) in*
- *Sklep Vlade RS iz leta 2005 (št. 018-11/2004-1 z dne 6. 1. 2005; priprava romskega zakona) (Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti 2006, 1-3).*

7.3 Bivalne razmere in možnosti njihovega urejanja

Dejstvo je, da so urejene bivalne razmere osnovni pogoj za nadaljnje vključevanje Romov v aktivno družbeno življenje (izobraževanje, zaposlovanje, ...), zato Republika Slovenija temu področju posveča veliko pozornosti. Tako je:

- *v obdobju od leta 2002 do leta 2004 preko razpisa Ministrstva za gospodarstvo devetim občinam (Dobrovnik, Kuzma, Tišina, Murska Sobota, Lendava, Turnišče, Črenšovci, Semič in Črnomelj) z zgodovinsko poseljenim romskim prebivalstvom razdelila 142.200.000 tolarjev (t.j. 593.390 EUR) nepovratnih sredstev za urejanje romskih naselij;*
- *septembra 2004 je Javni sklad RS za regionalni razvoj in ohranjanje poseljenosti slovenskega podeželja objavil »Javni razpis za sofinanciranje projektov osnovne komunalne infrastrukture v romskih naseljih«, ki so se razdelila med dve prekmurski občini (Kuzma in Rogašovci) ter dve dolenjski (Trebnje in Krško), skupni znesek: 99.586.303 sit (t.j. 415.566 EUR);*
- *julija 2005 je Vlada RS sprejela Izvedbeni program pomoči občinam pri urejanju najnujnejše komunalne infrastrukture v romskih naseljih v letu 2005,*

na podlagi katerega se je 8 občinam (Beltinci, Črenšovci, Puconci, Krško, Kočevje, Turnišče, Črnomelj in Šentjernej) v letu 2005 zagotovilo 84.196.117 sit (t.j. 351.344 EUR);

- v letu 2006 je bilo za izvedbeni program namenjenih skupaj 314 mio sit (t.j. 1.310.298 EUR) ter v letu 2007 343 mio sit (t.j. 1.431.313 EUR):

- občine z romskih prebivalstvom so se lahko prijavile tudi na »Program spodbujanja zagotavljanja neprofitnih najemnih stanovanj v občinah za leto 2005«, ki ga je Stanovanjski sklad RS objavil v oktobru 2004, in s pomočjo katerega je lahko občina pridobila do 75 % sredstev za zagotovitev neprofitnih najemnih stanovanj in na ta način učinkovito reševala tudi stanovanjski problem Romov v občini. Urad za narodnosti nima podatkov, da bi katera občina to možnost izkoristila. (Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti 2006, 6-7).

7.4 Področja, kjer se Romi srečujejo z največjimi težavami

7.4.1 Bivanjske razmere

Še vedno živi večina Romov v naseljih, ki so izolirana od ostalega prebivalstva ali na robu naseljenih območij, v razmerah pod minimalnimi bivalnimi standardi. Podatki kažejo, da 39 % Romov živi v zidanih stanovanjskih hišah, od katerih jih je polovica zgrajenih brez potrebnih dovoljenj, samo 12 % jih živi v stanovanjih. Preostali živijo v zasilnih bivališčih – v barakah, kontejnerjih, prikolicah in podobno. Skupaj z večinskimi prebivalstvom živi (večinoma v Prekmurju) le manjši del Romov, ki so dosegli zadovoljivo stopnjo socializacije in se vključili v okolje in družbo. Osnovni pogoj za uspešno vključevanje Romov v družbeno življenje so urejene, dostojne bivalne razmere. V tej smeri se zadnje čase izvaja veliko aktivnosti. Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko redno objavlja poziv za prijavo projektov v vsakoletni izvedbeni program pomoči občinam pri urejanju najnujnejše osnovne komunalne infrastrukture v romskih naseljih (Brizani - Traja 2008b).

7.4.2 Razpis stanovanjskega sklada RS

Občine z romskih prebivalstvom so se lahko prijavile tudi na »Program spodbujanja zagotavljanja neprofitnih najemnih stanovanj v občinah za leto 2005«, ki ga je Stanovanjski sklad RS objavil oktobra 2004 in s pomočjo katerega je občina lahko pridobila do 75 % sredstev za zagotovitev neprofitnih najemnih stanovanj in na ta način učinkovito reševala tudi stanovanjski problem Romov v občini (Brizani - Traja 2008b).

7.4.3 Vzgoja in izobraževanje

K boljšemu vključevanju Romov v izobraževanje (predvsem zaradi učenja jezika, slovenskega in romskega) bo zagotovo pripomoglo zgodnje vključevanje romskih otrok v predšolsko vzgojo (vsaj dve leti pred vstopom v osnovno šolo, najpozneje pa s štirimi leti). Prav tako se kot zelo dobre ideje kažejo uvajanje romskih pomočnikov v razrede z Romi, fakultativno učenje romščine, stalno strokovno izpopolnjevanje učiteljev, nesegregacija romskih učencev itd. V smeri izboljšanja izobrazbene ravni Romov deluje tudi Romski izobraževalno informativni center. V okviru Centra RS za poklicno izobraževanje deluje tudi delovna skupina za pripravo poklicnega standarda romski pomočnik/romska pomočnica in romski koordinator/romska koordinatorica. Za slednje poklice je 18. decembra 2006 Strokovni svet za poklicno in strokovno izobraževanje potrdil poklicni standard (Brizani - Traja 2008b).

7.4.4 Zaposlovanje

Sedanje razmere na trgu delovne sile, z relativno visoko stopnjo brezposelnosti ter izrazito strukturno in regionalno brezposelnostjo so Romom še posebej nenaklonjene, predvsem zaradi neuskkljenosti ponudbe in povpraševanja na trgu dela. Zaposlenih Romov je cca 2 %, ostali so nezaposleni in odvisni od socialne pomoči države. Del teh se ukvarja s sivo ekonomijo (zbiranje odpadnih surovin, nabiranje gozdnih sadežev, ...). Destimulativno delujejo tudi socialne pomoči, kjer se nedosledno določajo pogoji, ki jih morajo izpolnjevati prejemniki, v kolikor naj bi pomoč dobili ali obdržali (Brizani - Traja 2008b).

7.4.5 Organiziranost pripadnikov romske etnične skupnosti

Izkušnje pri delovanju s pripadniki romske skupnosti so pokazale, da prizadevanja državnih organov in občin niso dovolj uspešna, če Romi v te dejavnosti tudi sami niso aktivno vključeni. Tako so bila prizadevanja Urada Vlade Republike Slovenije za narodnosti usmerjena tudi v organiziranje Romov in ustanavljanje romskih društev. Ustanovljenih je že 23 romskih društev. Romska društva delujejo v 19 občinah (Murska Sobota, Novo mesto, Velenje, Maribor, Krško, Puconci, Rogašovci, Tišina, Črnomelj, Kočevje, Semič, Metlika, Kuzma, Ljubljana, Črenšovci, Dobrovnik, Cankova, Lendava, Trebnje). Rezultati romskih društev še niso zadovoljivi, saj je njihova aktivnost usmerjena predvsem na kulturno delovanje in manj na sodelovanje pri razreševanju problemov v njihovih okoljih. Pomembno pa je, da so na ta račun občine dobile sogovornika, ki predstavlja interese romske skupnosti v odnosu do občinske uprave in občinskih svetov.

Romska društva so povezana v osrednjo organizacijo – Zvezo Romov Slovenije, ki je sogovornik državnih organov. Zveza Romov vse bolj aktivno deluje kot usmerjevalec in koordinator aktivnosti romskih društev. Vsako leto pripravlja romske tabore in kulturne prireditve. Urad za narodnosti je v letu 2005 Zvezi Romov Slovenije zagotovil sredstva za dodatne nujno potrebne prostore za njeno delovanje na isti lokaciji. 5. februarja 2007 so bili v Novem mestu odprti novi poslovni prostori oziroma pisarna Zveze Romov Slovenije.

Po določbah Statuta Zveze Romov Slovenije je bil dne 21. 11. 2002 v Murski Soboti, na seji predsedstva Zveze Romov Slovenije in v prisotnosti večine izvoljenih romskih svetnikov ustanovljen »Forum romskih svetnikov«. Forum romskih svetnikov je delovno telo pri Zvezi Romov Slovenije in pomeni način in obliko povezovanja romskih svetnikov iz občin, kjer imajo Romi svoje svetnike (Brizani - Traja 2008b).

7.4.6 Izobraževalna, kulturna in informativna dejavnost

Da bi se čimbolj približalo dejanskim potrebam Romov, Sektor za kulturne pravice manjšin in razvoj kulturne raznolikosti Ministrstva za kulturo v sooblikovanje programov in drugih ukrepov vključuje tudi Zvezo Romov

Slovenije. Sodeluje pa tudi s posameznimi kulturnimi društvi in posamezniki, pripadniki romske skupnosti.

Ministrstvo za kulturo je doslej financiralo kulturno dejavnost romskih društev, kulturnega animatorja, prireditve, publikacije, razna predavanja o romski kulturi, izdajanje časopisa, itn.

Informiranje Romov in o Romih je namenjena vse večja pozornost. Tako se pripadnikom romske skupnosti občasno zagotavljajo informacije tudi v romskem jeziku. Poleg tega informacije v glasilih ter radijske in TV oddaje prispevajo, na eni strani k ozaveščanju in prosvetljevanju pripadnikov romske skupnosti, na drugi pa večinskemu slovenskemu prebivalstvu omogočajo informacije o položaju, življenju in problemih Romov, njihovih posebnostih in drugačnosti.

Urad Vlade RS za narodnosti že vrsto let s sofinanciranjem zagotavlja romski etnični skupnosti informiranje preko rednih tedenskih romskih radijskih oddaj na radiu Murski val v Murski Soboti in radiu Studio D v Novem mestu. V prvem primeru romske radijske oddaje pokrivajo področje Prekmurja, v drugem pa Dolenjske, Bele krajine in Posavja. Oddaje potekajo v slovenskem jeziku, deloma pa tudi v romščini. Vsebinsko zajemajo aktualne informacije iz dela in življenja Romov, poročajo o kulturnih, športnih in drugih aktualnih dogodkih, predstavljajo možnosti za izboljšanje položaja romske etnične skupnosti, gostijo Rome, predstavnike lokalnih skupnosti in države, strokovnjake, ki se ukvarjajo z romsko tematiko, itn. Romske radijske oddaje so dobro sprejete tako med samimi Romi kot tudi pri večinskem prebivalstvu.

Od leta 2002 Urad Vlade RS za narodnosti sofinancira tudi romske TV oddaje. Za območje Prekmurja jih pripravlja kabelska TV - IDEA iz Murske Sobote, za območje Dolenjske, Bele krajine in Posavja pa TV Vaš Kanal iz Novega mesta (v sofinanciranje slednje se je vključil Urad za narodnosti). Vsebina oddaj je podobna, kot je opisano pri radijskih romskih oddajah, le da se tematike preko televizijskega ekrana gledalcem približajo tudi s sliko. Obe televizijski postaji preko izmenjave regionalnih TV postaj svoji romski TV oddaji distribuirata tudi ostalim zainteresiranim TV postajam v Sloveniji.

Urad Vlade RS za narodnosti preko Zveze Romov Slovenije aktivno podpira tudi delovanje v letu 2003 ustanovljenega Romskega informacijskega centra –

ROMIC. Ta se poleg knjižnične dejavnosti pretežno ukvarja z radijsko produkcijo. Urad Vlade RS za narodnosti je v letu 2003 prispeval tudi sredstva za zagotovitev prostorov za ROMIC.

Zveza Romov Slovenije izdaja revijo ROMANO THEM – ROMSKI SVET. Romsko društvo Romani Union v Murski Soboti že vrsto let občasno izdaja časopis ROMSKE NOVICE – ROMANO NEVIJPE, ki prinaša novice o delovanju društva in druge zanimivosti iz življenja Romov.

11. septembra 2003 je bila v občini Črenšovci otvoritev prvega romskega muzeja v Republiki Sloveniji v romskem naselju Kamenci (občina Črenšovci) (Brizani - Traja 2008b).

8 PRIMER DRUŽINE STROJAN

Povod za eskalacijo je bil incident, ki se je zgodil v nedeljo, 22. oktobra 2006. Šlo je za fizični obračun med prebivalcem romskega naselja (ki so ga Romi kot brezdomca vzeli medse, čeprav ni bil romskega porekla) in neromskim prebivalcem Ambrusa. Le ti so se odločili pregnati vso romsko družino Strojan z območja, kjer je živela ter z zemlje, ki je v njeni lasti. S tem naj bi preprečili nadaljna ustrahovanja in nadlegovanja s strani Romov.

Razlog za zahtevo lokalnega prebivalstva naj bi bila neznosnost življenja v soseščini romske družine, iz katere naj bi bili posamezniki domnevno vpleteni v kriminalna dejanja. Omenjeni dogodek je sprožil hude napetosti med krajani Ambrusa in romsko družino Strojan, ki je na koncu zapustila Ambrus.

V strahu pred povračilnimi ukrepi se je romska družina za nekaj dni in noči zatekla v gozd v bližini Grosupljega. Vendar so tudi tamkajšnji prebivalci zaradi motenja posesti od policije zahtevali njihovo odstranitev. 26. oktobra 2006 so neromski prebivalci Ambrusa organizirali zbor, kjer so zahtevali, naj se Romi »zaradi varnostnih in ekoloških razlogov« (romsko naselje pri Ambrusu se je nahajalo na vodovarstvenem območju) preselijo na ustrežnejšo lokacijo. Postavili so pogoj, da se Romi na to območje ne smejo vrniti. Približno tridesetčlanska romska družina (v kateri je štirinajst otrok) se je v spremstvu policije 28. oktobra 2006 vrnila v Ambrus. Še istega dne se je pred romskim naseljem pojavilo med dvesto in petsto neromskih prebivalcev Ambrusa in Krke, ki so zahtevali takojšen odhod Romov ter jim grozili z nasiljem. Grožnje so na vsebovale napovedi »masakrov«, požigov in podobno, če njihovih zahtev ne bi upoštevali.

Za varnost Romov je skrbelo približno dvesto policistov. Ker pa so se razmere zaostrele, je na prizorišče prispel tudi minister za notranje zadeve Dragutin Mate. S predstavniki KS Ambrus, romskimi predstavniki in romsko družino je dosegel dogovor o začasni preselitvi Romov v nastanitveni center v Postojno. Vladni predstavniki naj bi v tem času poiskali trajnejšo rešitev oziroma našli nadomestno zemljišče in bivališče za romsko družino. Strojanovi so pristali, da bodo v Postojni ostali tri tedne. Že nekaj dni po preselitvi romske družine je

Regijska civilna iniciativa za reševanje romske problematike za območje Dolenjske, Bele krajine in Posavja na državne oblasti naslovila zahtevo, naj preseli tudi okrog šeststo Romov iz nelegalnega naselja Žabjak pri Novem mestu.

V naslednjih dneh so vladni predstavniki skupaj z romsko družino iskali nadomestno lokacijo v občinah Ivančna Gorica, Višnja Gora in Grosuplje, vendar so povsod naleteli na ostre proteste proti naselitvi Romov. Po javni objavi naselja Malo Hudo pri Ivančni Gorici kot možne lokacije za trajno naselitev romske družine, se je »ambruški scenarij« ponovil, saj so tamkajšnji neromski prebivalci protestirali in začeli zbirati podpise proti naselitvi romske družine. Vlado so pozvali, naj prekliče odločitev za izbrano lokacijo. 14. novembra 2006 je Občinski svet Občine Ivančna Gorica izdal sklep, s katerim se je izrekel proti preselitvi romske družine nazaj v ivanško občino in proti iskanju nadaljnjih lokacij v tej občini. Okrog štiristo prebivalcev zaselkov Malo Hudo in Stranska vas ter drugih zaselkov v okolici Ivančne Gorice, kjer je vlada skušala najti novo lokacijo za romsko družino, se je zbralo na protestu proti načrtovani preselitvi. Na cesti, ki vodi do lokacije, so postavili »vaške straže« in barikade, s katerimi so nameravali preprečiti ureditev naselja oziroma naselitev samo, če bi do nje dejansko prišlo. Istega dne sta se zgodili še dve stvari: najprej je Vlada Republike Slovenije preko Urada za informiranje sporočila, da lokacije ne bo več izbirala brez soglasja lokalne skupnosti, kar je samo po sebi problematično z vidika odločanja večine o pravicah, obstoju in bivališču manjšine. Hkrati pa gre za pojav, poznan iz časov iskanja lokacij za organiziranje komun za zdravljenje odvisnosti od drog ter iz časa iskanja nove lokacije azilnega doma v Ljubljani (pojav je znan kot tako imenovani NIMBY – Not In My Backyard – efekt) (Dedić in Kogovšek 2006, 84-87).

Vaške straže so 18. novembra 2006 odpravili, vendar so bili krajani še vedno previdni in so še vedno nadzirali določena območja. »Varovanje dostopnih poti do naselja smo razpustili iz preprostega razloga, ker smo dobili od pristojnih organov vlade zagotovilo, da se družina Strojman ne vrača več na to lokacijo in da so tej družini že našli novo lokacijo,« je povedal Milan Muhič, član Krajevne skupnosti Ambrus.

Prvotni rok za preselitev romske družine Strojan na trajno lokacijo je bil nedelja, 19. november. Vendar se je minister Zver, ki je bil zadolžen za reševanje navedene problematike, dogovoril s predstavniki družine, da podaljšajo rok, do katerega bi morali najti trajno lokacijo. Nov rok še ni bil določen (24ur.com 2006b).

Minister za šolstvo in predsednik vladne komisije za zaščito romske etnične skupnosti minister Milan Zver v obljubljenem roku ni našel rešitve, zato je predsedniku vlade Janezu Janši ponudil svojo razrešitev s položaja predsednika komisije. Vseeno pa je še sodeloval pri iskanju lokacije za družino Strojan. Predsednik vlade je njegov odstop kasneje tudi sprejel. Zveza Romov Slovenije je bila proti odstopu, saj je po njihovem mnenju svoje delo opravljal korektno in se je v zvezi s konfliktom v Ambrusu zelo angažiral.

Ljubljanski župan Zoran Janković je v pogovoru z Milanom Zverom ponudil pomoč pri iskanju rešitve. Podžupan MOL Janko Möderndorfer je že obiskoval četrtne skupnosti in iskal primerno lokacijo za romsko družino Strojan. Kot eno od možnih lokacij je Janković omenil postavitev bivalnih enot v nekdanji tovarni Rog, vendar je poudaril, da rešitev še dokončna, saj se morajo pred izbiro lokacije pogovoriti z vlado, družino Strojan in okoliškimi prebivalci (24ur.com 2006c).

Komisija je bila v nenehnem stiku z družino in še nadalje iskala lokacije. Do 21. novembra 2006 so jih ponudili že okoli 20, ampak mnoge od teh je družina zavrnila, nekatere pa je zavrnilo lokalno prebivalstvo. Milan Zver je sicer zagotovil, da bodo nove lokacije iskali v soglasju z lokalnimi oblastmi.

Kjerkoli se je samo omenilo, da bi Strojanovi lahko tam živeli, so se ljudje razburili in grozili z vaškimi stražami. Te informacije so večinoma prišle od medijev, zato so se ljudje še toliko bolj razburjali, zakaj jih oblasti ne obvestijo.

Preselitev družine Strojan je po Hanžkovem mnenju precendenčen primer. »Medtem se je pojavilo že več predlogov za preselitev drugih nesimpatičnih ljudi, ne le Romov. Odprta je bila Pandorina skrinjica«, je menil Hanžek. Zaradi tega je zahteval ukrepe EU proti Sloveniji. »Brez pritiska od zunaj se ne bo spremenilo nič. Gre za to, da država popušča jezni množici ljudi, ki nekaj zahteva in to na kriminalen način, tako da izreka celo grožnje s smrtjo«.

Hanžek je še izrazil veliko zaskrbljenost, da vlada ni nastopila proti rasistični gonji in sklepom občinskih svetov, ki niso želeli sprejeti družine Strojan. Oblasti so dopustile tudi, da so vaščani postavljali barikade, z namenom preprečitve naselitve

Romov. »To poznamo iz srbske Krajine izpred slabih 20 let in vemo, kam je to vodilo. Grozno je, da vlada ravna tako, kod da se ni nič zgodilo«, je še poudaril (24ur.com 2006d).

Romska družina Strojan je 26. novembra 2006 zapustila Postojno, potem ko je skoraj štiri tedne čakala na novo lokacijo za trajno preselitev. »V Ambrus se ne bomo vrnil, saj nas je strah«, je takrat izjavil Mirko Strojan. Dejal je, da nameravajo prespati nekje v gozdu v okolici Grosupljega. Miha Strojan pa je kasneje za 24 UR povedal, da se nameravajo vrniti na svojo zemljo v Ambrus. Dodal je, da so na pomoč poklicali tudi druge Rome. Skupina Romov iz okolice Novega mesta naj bi se že zbrala pri njih.

Policija in specialne enote so popolnoma zaprle cesto, ki vodi od Zagradca do Ambrusa in skozi zaporo niso spuščali nikogar. V Ambrusu ter na cesti proti Zagradcu se je po nekaterih ocenah krajanov zbralo med 700 in tisoč osebami. Posebna policijska enota je proti razjarjenim krajanom uporabila tudi silo (24ur.com 2006e).

»Vidimo kako hitro se lahko razplamti nestrpnost. Nesrečno družino Strojanovih pošiljajo iz enega konca Slovenije na drugega, povsod jih pričaka neprijazen sprejem, sebičnost in ozkosrčnost,« je dejal takratni predsednik države dr. Janez Drnovšek (24ur.com 2006f).

Kasneje je zopet prišlo do zaostritev. V majhni ribniški vasi Grčarice, kjer so vaške straže že od 25. novembra 2006 čakale na morebiten prihod družine Strojan, je "zavladala" paranoja. Vaščane je na cesto pognala vest, da proti bližnjemu policijskemu vadbenemu centru Gotenica vozijo kolone posebnih policijskih enot, ki naj bi varovale družino Strojan. Vaščani so stražili še naprej, čeprav so jim s policije sporočili, da imajo policisti tam le redno dopolnilno usposabljanje.

Vaščani Grčaric so celo ustavili policijska vozila. Naprej so jih spustili šele, ko so se prepričali, da v njih ni članov družine Strojan. Ustavljali in pregledovali so tudi vsak tovornjak, ki je pripeljal mimo, saj so menili, da je policija sposobna na skrivaj pripeljati Strojanove.

Preplah je bil tudi na drugi strani občinske meje, v Kočevju. Izredno hitro se je zjutraj po kočevskem razširila novica o prihodu večjega števila policistov, kar je neposredno preverjal celo župan Kočevja Janko Veber (24ur.com 2006g).

30. novembra 2006 je Milana Zvera, vlada razrešila z mesta predsednika komisije za zaščito romske etnične skupnosti in namesto njega imenovala ministra za okolje in prostor Janeza Podobnika (24ur.com 2006h).

Elka Strojan, najstarejša članica družine Strojan, se je 1. decembra 2006 v popoldanskih urah z nekaj otroki iz Postojne vrnila v Dečjo vas pri Ambrusu. Tja je prišlo tudi primerno število policistov za zagotavljanje varnosti. Okoli 70 policistov je obkolilo hišo v romskem naselju Dečja vas ter zaprlo vse dovozne poti do hiše. Njihova glavna naloga je bila, da varujejo družino.

Okoli hiše Strojnovih se je zbralo približno tristo krajanov, ki so tako izvajali pritisk, z namenom preprečitve vrnitve družine na prejšnjo lokacijo. Z izjemo občasnega žvižganja in vpitja so bile razmere mirne (24ur.com 2006i).

Romska družina Strojan je 5. decembra 2006 zapustila postojnski center in se napotila v Dečjo vas. Družina je pred odhodom opozarjala, da se je v Postojni počutila kot v zaporu, saj so jo na vsakem koraku spremljali policisti (24ur.com 2006j).

Policisti so ustavili nekaj članov družine, ki se je nato vrnila nazaj v Postojno, del pa je odšel na neznano lokacijo (24ur.com 2006k).

Del družine Strojan je 20. decembra 2006 še vedno živel v Postojni, kjer so otrokom zagotovili pouk. Potekali pa so tudi neformalni izobraževalni programi. Tisti del družine, ki se je vrnil v Ambrus, pa je redno obiskovala socialna služba iz Grosupljega in jim prinašala vodo, hrano in najnujnejše potrebščine (24ur.com 2006l).

Konec decembra 2006 so pristojni organi porušili pet črnih gradenj v romskem naselju v Dečji vasi pri Ambrusu.

Mirovni inštitut je rušenje bivalnih objektov družine Strojan v Dečji vasi pri Ambrusu ocenil kot še eno sporno dejanje državnih organov, ki je poleg tega še izrazito nehumano glede na zimski in predpraznični čas. Rušitev je bila v danem trenutku sporna tudi glede na obljube in pričakovanja, da bivališča romski družini ne bodo porušili, dokler ji ne najdejo druge stalne nastanitve. Pristojni organi so z rušenjem pohiteli zato, ker je postalo očitno, da vodilnim političnim predstavnikom ni uspelo urediti nastanitve družine v skladu z danimi obljubami. Namen rušitve je bil dokončno onemogočiti vrnitev družine na svoj dom.

Ukrep rušenja je bil tako le nadaljevanje diskriminatorne obravnave družine Strojan s strani državnih organov in lokalnih oblasti od preselitve naprej. Nekateri primeri spornega in nezakonitega ravnanja, ki postavljajo ukrep rušenja v povsem določen kontekst izključevanja in diskriminacije so naslednji: popuščanje nezakonitim zahtevam krajanov, prisilna preselitev, nespoštovanje roka o trajni naselitvi družine v nadomestno bivališče, sprožanje nezakonitega in neustavnega nasprotovanja lokalnih

skupnosti v krajih, kjer bi se družina lahko naselila, nezakonit sklep vlade, da bo za naselitev družine Strojan iskala soglasje lokalne skupnosti, nezakonito in neustavno omejevanje svobode gibanja članom družine Strojan in pomanjkljivo seznanjanje javnosti o ukrepih pristojnih državnih organov zoper dejanja razširjanja etnične nestrpnosti (Mirovni inštitut o rušenju) (24ur.com 2006m).

Celotna družina Strojan, ki šteje okoli 33 članov, se je 24. decembra 2006 iz postojnskega centra in Dečje vasi pri Ambrusu preselila na novo začasno lokacijo, ki se nahaja na nenaseljenem in ograjenem vojaškem območju ob Savi med Črnučami in Šentvidom, na območju Broda. To so bili prostori logističnega centra, ki je bil v lasti ministrstva za obrambo. Objekt je na samem in v naravi. Zagotovljeno jim je bilo, da bodo na tej lokaciji ostali do aprila (24ur.com 2006n).

Tudi v Rojah so občani nasprotovali nastanitvi Strojanovih. Hoteli so zagotovilo, da je njihova nastanitev le začasna in ne stalna.

Nekaj dni pred rokom – 15.aprila, ko naj bi se Strojanovi preselili, so si minister Podobnik in odvetnik Strojanovih Aleksander Čeferin ogledali tri možne lokacije. Dve ponujeni lokaciji naj bi bili na Igu pri Ljubljani in ena v Sostrem. Večina predlaganih lokacij je v državni lasti, nekaj pa v lasti občin. Strojanovi so zavrnili vse ponujene lokacije (24ur.com 2007a).

16. aprila 2007 so se Strojanovi odpravili v Ambrus, vendar so se proti večeru že vrnil v Roje, kjer naj bi ostali še tri tedne.

Družina Strojan se je že strinjala z zemljiščem, ki jim ga je država ponudila, vendar je bil le ta v postopku denacionalizacije. Zato so poiskali novo parcelo. Neformalno so se dogovorili, da bodo poskušali podpisati dogovor za novo zemljišče do konca julija in to v sodelovanju z županom občine, kjer stoji ta parcela.

Krajani Ceste v Gorice so se isti dan, ko je bil podpisan dogovor (19. junij 2007), zbrali na protestih. Med njimi se je namreč razširila vest, da je v bližini najverjetnejša nova lokacija za družino Strojan. Vladi so očitali, da se pred podpisom dogovora ni posvetovala z njimi (24ur.com 2007b).

Ker se do 25. julija 2007 še vedno niso nič dogovorili, se je družina Strojan odločila, da vsaj do sredine avgusta ostane v začasnem domu v Rojah pri Ljubljani (Čurković in Markovič 2007).

Konec avgusta 2007 so z Mestne občine Ljubljana (MOL) sporočili, da je minister za okolje in prostor Janez Podobnik županu Zoranu Jankoviću za trajno

nastanitev romske družine Strojan predlagal zemljišče v bližini Gmajnic. Zemljišče je v lasti države, z njim pa upravlja Sklad kmetijskih zemljišč in gozdov RS. Na MOL se bodo glede zemljišča posvetovali s tamkajšnjimi občani ter preverili možnost spremembe namembnosti zemljišča (24ur.com 2007c).

13. septembra 2007 se je del romske družine Strojan vrnil na svoje zemljišče pri Ambrusu. Med njimi je bila Elka Strojan in 12 drugih članov družine.

Kot je povedala Elka Strojan, so se v Ambrus vrnili, ker imajo dovolj čakanja na nadomestno zemljišče (24ur.com 2007d).

19. septembra so Ambrušani napovedali mirne proteste, vse dokler Strojanovi ne bodo zapustili zemljišča v gozdu.

Vlada je bila pripravljena zemljišče družine Strojan v Ambrusu zamenjati za parcelo v ljubljanski občini. Zadeva pa se je zapletla, saj naj bi bilo po navedbah ljubljanskega župana predlagano zemljišče nezazidljivo (24ur.com 2007e).

Minister za okolje in prostor Janez Podobnik in pravni zastopnik družine Strojan, Aleksander Čeferin, sta 27. decembra 2007 potrdila, da je podpisana pogodba o zamenjavi parcele družine Strojan v Ambrusu za parcelo v Rojah, kjer se družina tudi sicer nahaja.

Država je ukrepala po tistem, ko je odvetnik Čeferin Podobniku poslal pismo, v katerem je napovedal, da bo 1. januarja 2008 vložil tožbo proti državi, če za družino Strojan ne bodo našli rešitve (24ur.com 2007f).

19. marca 2008 so Strojanovi uradno postali lastniki zemljišča v Rojah. Vsebina pogodbe in tretji donator ostajata neznanata (Husejnović 2008).

8.1 Zakaj se prebivalstvo v Suhi krajini ni počutilo (dovolj) varno?

To, da se nekdo ne počuti (dovolj) varno, ponavadi ni posledica samo enega razloga, ampak gre praviloma za sinergijski učinek večjega števila dejavnikov. Nič drugače ni bilo tudi v opazovanem primeru, zato pogledjmo nekatere razloge, ki so pomembneje prispevali k zmanjšanju občutka varnosti prebivalstva v Suhi krajini.

V Sloveniji je, ne glede na to, katera koalicija parlamentarnih strank je na oblasti, zaznavna dokaj nizka stopnja zaupanja v državne institucije v

primerjavi z nekaterimi drugimi evropskimi državami⁴, pri čemer Policija seveda ni nikakršna izjema.⁵

Policija, ki naj bi s svojo prisotnostjo in delovanjem pri prebivalstvu povečevala občutek varnosti in njegovo dejansko varnost, je pri tem očitno manj uspešna, kot bi si vsi skupaj želeli.⁶ Razlogi za to so zelo verjetno organizacijsko-strukturni in funkcionalni.

Z organizacijskega in strukturnega zornega kota je najbolj očitna pomankljivost slovenske Policije njena vse manjša opaznost oziroma vse bolj omejena prostorska in časovna prisotnost na terenu. Najbrž je to posledica omejenega števila policistov, ki se morajo soočiti z vse številčnejšimi in vse zahtevnejšimi nalogami. Zato bi bilo tovrstne težave najbrž mogoče omiliti vsaj z reorganizacijo in racionalizacijo obsega upravno - administrativnega dela Policije v primerjavi z njenim operativnim delom, v primeru, če res ni mogoče zaposliti več policistov. V preteklih letih, v bistvu vse od osamosvojitve, smo bili, najbrž zaradi varčevanja, priča tudi procesu ukinjanja policijskih postaj in policijskih oddelkov, razen redkih izjem na vzhodni meji, ter koncentriranja policijskih sil. Ta proces je dosegel višek z gradnjo, nič ne bo narobe, če zapišemo kar »policijskih vojašnic« za več sto policistov, na primer v Brežicah. Če si kdo predstavlja, da je to prava pot za vzdrževanje in krepitev še tesnejših in pristnejših odnosov policistov s prebivalstvom, kar je eden od najpomembnejših pogojev za njihovo učinkovitost, potem se je zelo zmotil. Še posebej zato, ker so iz mnogih okolij, tudi iz Suhe krajine, v vseh letih prihajale zahteve, ne samo po ohranjanju, ampak celo formiranju novih policijskih postaj in oddelkov.

Na funkcionalnem področju pa so napake še številčnejše. Vzpostavljanje in krepitev konstruktivnih odnosov in zaupanja med policisti in državljani je zelo

⁴ Tam, kjer je policija umeščena v dolgotrajno delujoč demokratični sistem, je nasploh deležna več zaupanja kot v novih demokracijah. Vse posttranzicijske države se tako uvrščajo skupaj, pod povprečjem. Slovenija se za Poljsko uvrsti v zgornji del lestvice novih demokracij. (Toš, 2005:22) Več o tem glej na http://cjm.fdv.uni-lj.si/e-dokumenti_sjm/Zaupanje_v_institucije_SJM.pdf.

⁵ Po zadnji javnomnenjski raziskavi Inštituta za družbene vede, o nacionalni in mednarodni varnosti, državljani Policiji zaupajo manj kot Slovenski vojski. (Delo, 05.03.2008).

⁶ Seveda bi bilo zelo narobe, če bi odgovornost za to pripisovali zgolj Policiji, ki je samo eden od varnostnih mehanizmov, s katerimi razpolaga država za zagotavljanje varnosti državljanov. Zato je vprašanje »Menite, da je vlada uspešna v boju proti kriminalu?«, ki je bilo zastavljeno 15. februarja 2007 v telefonski anketi med oddajo TRENJA na POP TV, nekoliko zavajajoče. Ne glede na to pa je rezultat več kot zaskrbljujoč, saj je od 2901 prispelega odgovora z DA odgovorilo samo 5% gledalcev, vseh ostalih 95% pa meni, da v boju proti kriminalu nismo uspešni.

zahtevna naloga, ki pa jo je iz policijskih avtomobilov, ki dodatno odtujijo policiste od ljudi, povsem nemogoče opraviti. Predvsem na podeželju še vedno nekaj velja samo osebni kontakt, zgolj »križarjenje« po policijskem okolišu v avtomobilu pa je razumljeno kot znak arogance in celo strahu. Potem je tu dokajšnja nemotiviranost policistov za bolj zavzeto delo, ki je posledica obremenjenosti z nepotrebni ali manj pomembnimi nalogami, zelo omejenih pooblastil, nezadostne in včasih neustrezne opremljenosti, prenizkih plač ter po prepričanju mnogih policistov preveč ohlapne odgovornosti, reda in discipline v policijskih vrstah. Najbrž bi lahko kakšno pomanjkljivost našli tudi v sistemu izobraževanja in usposabljanja policistov, ki zelo verjetno še vedno premalo poudarja psihosocialne vidike policijskega dela ter policistov ne opremi v zadostni meri s tovrstnim znanjem in veščinami. Pomembno spremembo predstavlja tudi odločitev države za prenos nekaterih varnostnih funkcij na nekatere druge subjekte, na primer na zasebne službe oziroma podjetja za varovanje oziroma s predvidenim zakonom o občinskem redarstvu tudi na lokalne skupnosti. S tem se Policija res deloma razbremeni, postavlja pa se vprašanje ali se s tem občutek varnosti prebivalstva kaj poveča. V primeru zasebnih služb oziroma podjetij za varovanje se bolj varne lahko počutijo samo premožnejši sloji prebivalstva, ki si takšno storitev lahko privoščijo in delno prebivalci urbanih okolij, njihov vpliv na varnost prebivalstva na podeželju pa je zanemarljiv.

Zelo pomemben vpliv na splošni občutek varnosti pri prebivalstvu ima tudi občutek socialne varnosti. Ta se je zaradi poosamosvojitvenega postopnega, a vztrajnega socialnega razslojevanja slovenske družbe, vseskozi zmanjševal. Če ob tem upoštevamo tudi rezultate procesa prestrukturiranja kmetijstva, ki ni naklonjen majhnim kmetijam in polkmetijam, ki so (bile) značilnost Suhe krajine, ter vse manjšo razpoložljivost dobro plačane, varne in bližnje zaposlitve, potem lažje razumemo, da v tistem delu Slovenije situacija s tega zornega kota niti približno ni rožnata. In ko tisti, ki se s trdim delom s težavo prebijajo iz dneva v dan, opazujejo, kako nekdo drug z znatnimi socialnimi podporami in sivo ekonomijo relativno lagodno dosega (skoraj) primerljiv ali

celo večji dohodek⁷, pri tem pa praviloma ne spoštuje niti minimalnih družbenih norm in temeljnih predpisov, jim seveda prekipi (Kotnik 2008a, 21-22).

Kljub temu, da se strinjam z zgornjim odstavkom, se to ne sme posplošiti na vse Rome. Ker vemo, da se to nanaša na njih. Zaradi nesposobnosti države kot organizacijske oblike za vodenje družbe, ne smemo kriviti posameznikov ali skupin na podlagi njihove nacionalne, ekonomske, verske ali katerekoli druge osnove. Državljeni vseeno ne smejo vzeti zakona v svoje roke. Zato imamo represivne organe, ki so zadolženi za ohranjanje reda in miru v državi. Kljub zakonu o Romih, se premalo govori tudi o njihovih dolžnostih in spoštovanju norm in predpisov. Menim, da nekateri mislijo, da za njih obstajajo le pravice, dolžnosti pa ne. Vendar to ni res. Za vse državljane morajo veljati enake pravice in dolžnosti. In vsi morajo biti enaki pred zakonom. To pa pomeni, da ne glede na to ali naredi prekršek ali kaznivo dejanje nerom ali Rom morata biti oba enako kaznovana. Logično je, da če se bodo delale razlike med državljani, da bo prišlo do nemirov in jeze.

Občutek večje varnostne ogroženosti prebivalstva v Republiki Sloveniji je seveda tudi posledica objektivnega povečevanja števila klasičnih kaznivih dejanj in druge varnostne problematike, ki ga dopolnjuje tudi povečevanje ogroženosti zaradi nekaterih novih varnostnih groženj, kot so organiziran kriminal in mednarodni terorizem.⁸ Predvsem v zadnjem primeru je občutek ogroženosti še povečan zaradi pogosto pretiranega in senzacionalističnega poročanja medijev. Težko bi trdili, da je to neposredno vplivalo na zmanjševanje občutka varnosti pri prebivalstvu Suhe krajine, brez dvoma pa je vsaj posredno zniževalo njihov reakcijski prag.

Eden od pomembnejših dejavnikov, ki so sprožili množične proteste prebivalstva Suhe krajine, je tudi dokaj razširjeno mnenje javnosti o neenakopravnosti državljanov pred zakonom. Pri tem po prepričanju mnogih krivda ni samo na strani Policije, ampak sta za takšno stanje soodgovorna tudi tožilstvo in sodstvo. To pa ne spremeni dejstva, da je za veliko večino državljanov, ki praviloma ne prihajajo navzkriž z zakoni, povsem

⁷ Odvisno, ali opazujemo absolutno vrednost dohodka na gospodinjstvo ali njegovo relativno vrednost na družinskega člana.

⁸ V tradicionalno zelo homogenem slovenskem družbenem okolju se bo občutek ogroženosti s povečanjem raznolikosti prebivalstva, ki bo posledica zmanjšane rodnosti in posledičnega povečanega priseljevanja, gotovo povečal.

nesprejemljivo, da se večkratni ali celo stalni kršilci družbenih norm in predpisov uspešno izogibajo roki pravice. Včasih to ni povsem res, ampak zopet je pomembno, da je javnost prepričana, da glede na stopnjo uveljavljanja zakonskih določil obstajajo različne »nedotakljive« ali vsaj »selektivno dotakljive« kategorije prebivalstva. Poleg Romov so to domnevno tudi pripadniki nekaterih drugih etničnih skupin, pri čemer so največkrat omenjene različne »mafije«, na primer črnogorska, albanska in srbska.⁹

Državljeni v Suhi krajini so v bistvu protestirali proti nedoslednemu uveljavljanju načela, da so ne samo pravice, ampak tudi dolžnosti za vse državljane enake. Protestirali so proti domnevnemu kršenju 22. člena ustave, ki določa, da je vsakomur zagotovljeno enako varstvo njegovih pravic v postopku pred sodiščem in pred drugimi državnimi organi, organi lokalnih skupnosti in nosilci javnih pooblastil. Če tega ni, potem se pri prebivalstvu skozi daljše časovno obdobje krepi občutek o pristranskosti in neučinkovitosti države. In ko ta zaradi kakšnega specifičnega dogodka ali serije dogodkov preseže določen prag, se državljani relativno množično odzovejo na varnostno dogajanje in posežejo po prastari pravici samoorganiziranja in delovanja s ciljem zaščite osebne varnosti in varnosti družbene skupine oziroma lokalne skupnosti.

Če nočemo, da bi se izvajanje tovrstne pravice izrodilo v linč, potem je potrebno takšno pravico omejiti in natančno regulirati.

Tovrstno omejevanje in reguliranje pa mora hkrati in usklajeno potekati tako na ravni posameznika in lokalne skupnosti, kot predvsem države. Če je tovrstna sinhronizacija pomanjkljiva ali pa je celo ni, potem med naštetimi akterji lahko pride do konflikta in se znajdemo v situaciji, ko izgleda, da država grobo omejuje pravico prebivalstva, da aktivno sodeluje pri zagotavljanju varnosti, tako na individualni ravni kot na ravni lokalne skupnosti¹⁰ (Kotnik 2008a, 22).

⁹ Zanimivo je, da je zadnje čase v Sloveniji mogoče slišati kakšno poulično debato tudi na temo domnevno vse bolj prisotne »kitajske mafije«.

¹⁰ Policisti bi morali vedeti, da se je v takšnih okoliščinah nemogoče pogovarjati z množico – pogovor je mogoč edino s predstavniki množice. Zelo v redu je, če so ti predstavniki določeni vnaprej in so temu ustrezno tudi usposobljeni in seznanjeni z lastnimi pravicami in odgovornostmi, kakor tudi s pravicami in odgovornostmi državljanek in državljanov, ki jih ne samo predstavljajo, ampak tudi vodijo. Če bi bilo tako, se ne bi srečali s situacijo, ko so protestniki skušali zaustaviti konvoj policijskih vozil, policija pa je odgovorila z uporabo posebnih enot. Namesto, da bi se policija kot državni mehanizem za zagotavljanje varnosti in samoorganizirana množica kot ad hoc mehanizem lokalne skupnosti in prebivalstva za zagotavljanje varnosti dopolnjevala, je prišlo med njima do nepotrebnega konflikta.

Državljanska straža (vaška straža) bi morala biti v celoti apolitična in nediskriminatorna struktura. Vedno in povsod na ozemlju Republike Slovenije bi morala delovati izključno v smeri zaščite nacionalnih interesov ter uresničevanja z zakoni in drugimi predpisi določenih pravic in dolžnosti vseh državljanov oziroma vseh prebivalcev Republike Slovenije na področju varnosti, ne glede na njihovo narodnost, raso, spol, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, gmotno stanje, rojstvo, izobrazbo, družbeni položaj, invalidnost ali katerokoli drugo osebno okoliščino, kot to določa 14. Člen Ustave Republike Slovenije.

Demokratičnega in učinkovitega koncepta varnostnega samoorganiziranja državljanov ni mogoče vzpostaviti, če se pri tem ključni akterji ne držijo naslednjih enostavnih, večinoma nerazumljenih, še manj pa uporabljenih načel: posamezniki načela »ne stori drugemu ničesar, kar ne želiš, da bi on storil tebi«, lokalna skupnost načela »lokalna skupnost je ena, vsem nam dodeljena« in »eden za vse, vsi za enega«, država pa načela »enake pravice in dolžnosti za vse državljane« ter »primarnost nacionalnega interesa ob maksimalno možnem upoštevanju interesa lokalne skupnosti in posameznika«. Prenagljeni oceni o banalnosti navedenih načel ter podcenjevanju njihovega pomena se je mogoče izogniti s poglobljenim razmislekom o tem, kako drugače bi se lahko odvijal celoten primer družine Strojan, če bi ta načela od vsega začetka upoštevali vsi ključni akterji dogajanja (Kotnik 2008b, 22).

9 ANALIZA MEDIJSKE KAMPANJE

Pri analizi medijske kampanje sem uporabila analizo vsebin posameznih medijev - prispevke o družini Strojan, ki so bili predvajani na nacionalni televiziji (TV SLO) in komercialni televiziji (POP TV) od konca oktobra 2006 do vključno marca leta 2008. Analizirala sem posnetke v dnevno informativnih oddajah na TV SLO in POP TV ter tudi ostale prispevke obeh televizij na to temo. Pri analizi sem upoštevala poleg vsebine posnetkov še: kateri akterji so nastopali v posnetkih, dolžino posnetka, odstotek v posamezni fazi, ki je bil namenjen tej temi v vseh dnevno informativnih oddajah ter kdaj v oddaji je bil posnetek predvajan. Uporabila sem tudi analizo internetnih virov (internetnih forumov, blogov, komentarjev), statistično metodo, komparativno metodo, analizo pisnih virov, deskriptivno analizo ter normativno analizo in uporabo. Viri grafov 9.1, 9.2 in tabele 9.3 (posnetki TV SLO in POP TV) so napisani v literaturi.

Medijsko kampanjo sem razdelila na 3 faze:

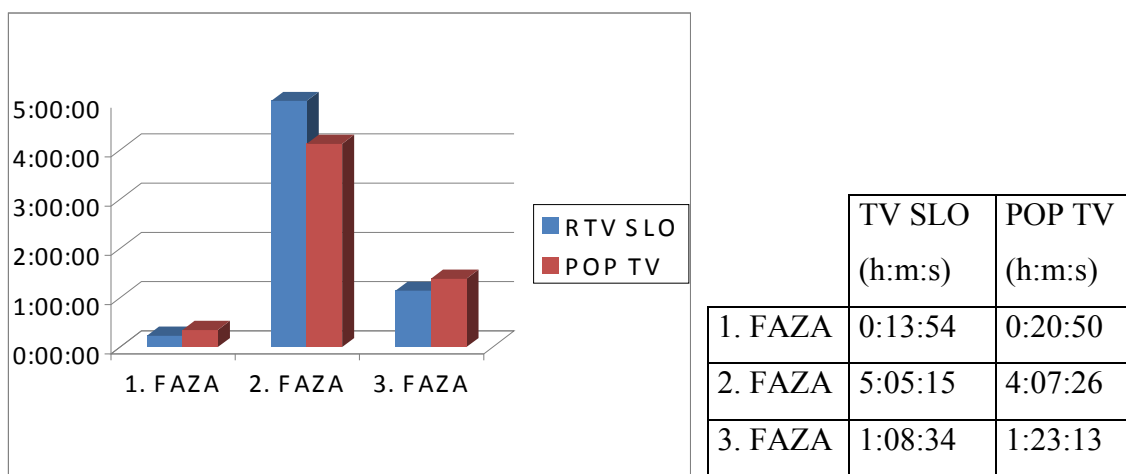
1. Uvodna faza (čas, ki ga je družina Strojan preživela v Ambrusu):
22 okt. 2006 – 28. okt. 2006.
2. Faza eskalacije konflikta (čas, ki ga je družina preživela v Postojni):
29. okt. 2006 – 23. dec. 2006.
3. Faza reševanja konflikta (čas, ki ga je družina preživela v Rojah):
24. dec. 2006 – 19. mar. 2008 (uradno postali lastniki zemljišča v Rojah).

Pri analizi sem upoštevala določene kriterije kot so: pravica do obveščенosti, objektivnost, pravočasnost, verodostojnost, zakonitost in etičnost.

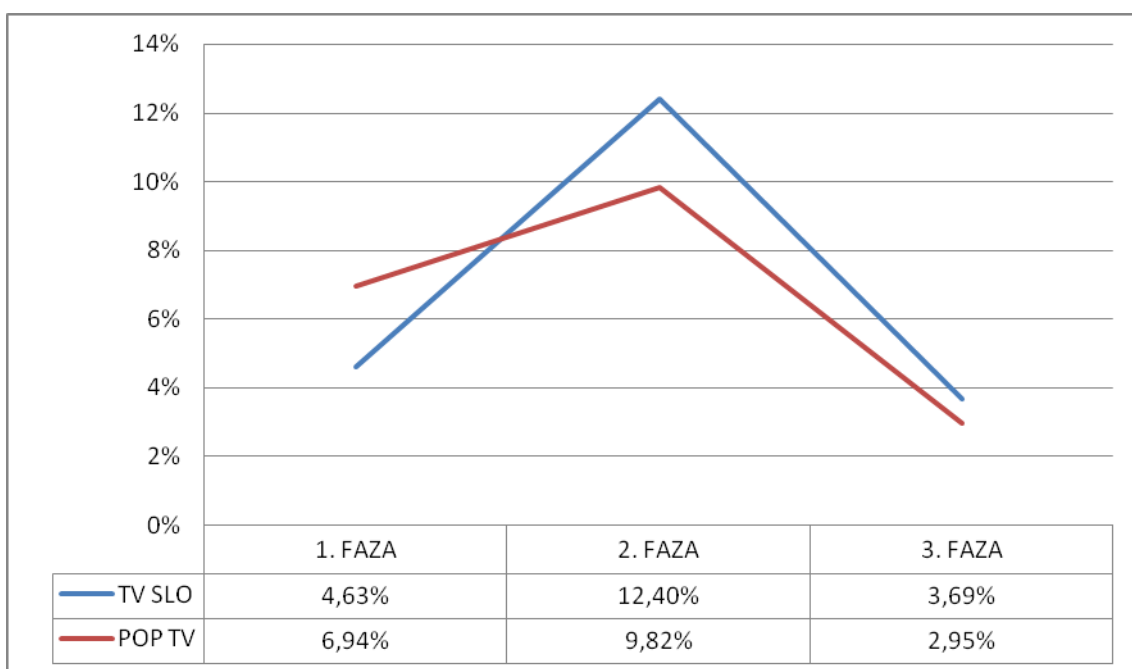
9.1 Uvodna faza

V uvodni fazi sta obe televizijski hiši posvetili skoraj enako količino časa za prispevke o družini (glej Graf 9.1). Vendar je TV SLO manjkrat poročala o družini Strojan. Prispevki se datumsko in časovno ne razlikujejo dosti. Pri obeh televizijah je bila ta tema v ospredju ter tudi na začetku poročil, kar pomeni, da so navedeni temi dajali velik poudarek. Večja razlika je bila glede načina predstavitve informacij oziroma posnetkov.

Graf 9.1: Dolžina prispevkov o družini Strojan v dnevno informativnih oddajah na TV SLO in POP TV v posameznih fazah

Graf 9.2: Odstotek prispevkov, ki so se nanašali na družino Strojan v dnevno informativnih oddajah na TV SLO in POP TV v posameznih fazah

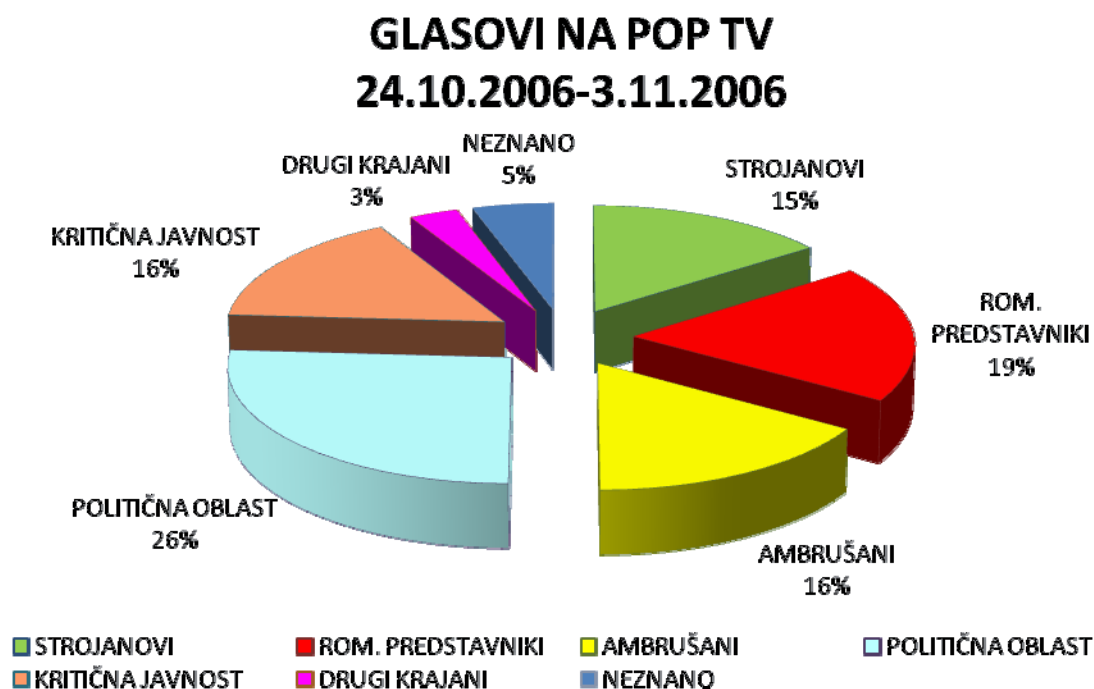
Za posamezno oddajo na TV SLO in na POP TV sem upoštevala eno uro (60 minut oziroma 3600 sekund). To sem nato pomnožila z dolžino časa prispevkov v posamezni fazi ter nato izračunala odstotek na dve decimalki. Rezultat je razviden iz tabele in grafa ter kaže relativno velik odstotek vsebin, ki so se nanašale na družino Strojan v navedenih predvsem pa prvih dveh fazah.

Tabela 9.3: Število gostov v studiu v dnevno informativni oddaji na TV SLO in POP TV v posameznih fazah

Faze \ TV hiši	TV SLO	POP TV
Uvodna faza	0	2
Faza eskalacije konflikta	13	10
Faza reševanja konflikta	5	1

Skupaj je imela komercialna televizija POP TV v svojih dnevno-informativnih oddajah veliko manj gostov, kot nacionalna televizija. Kljub temu, so imeli na POP TV v uvodni fazi 2 gosta, na TV SLO pa nobenega. Pomembni so izbira gostov, vodenje intervjuja in odnos novinarja do teme in gosta. Po večini vprašanj in komentarjih novinarke na POP TV lahko sklepam, da je bila pristranska ter da je želela napeto soočenje.

Graf 9.4: Odstotek glasov na POP TV med 24.10.2006 in 3.11.2006

Vir: Sardelić in drugi (2007).

Navedena tabela kaže na angažiranost posameznih subjektov v določenem terminu (med prvo in drugo fazo) na komercialni televiziji na temo družine Strojanoči.

Analiza kaže največjo udeležbo politične oblasti (26%), za tem romskih predstavnikov (19%), Ambrušarov (16%), kritične javnosti (16%), ter Strojjanovih (15%).

Rome so predstavili kot problem, zaradi črne gradnje, posedovanja orožja in kriminala. V nadaljnjih dneh se je ta predstava o Romih kot problemu le še stopnjevala. Rome in njihovo bivališče so predstavili kot problem iz varnostnega in ekološkega vidika.

Kljub navidezni objektivnosti poročanja, navidezni enakosti zastopanja vseh vpletenih strani (na eni strani državni organi, na drugi strani družina Strojjan in na tretji strani ostali prebivalci Ambrusa) se novinarji niso izognili stereotipnemu prikazovanju Romov (na primer prikazovanje Romov v šotoru, prekrižani puški na Strojjanovi hiši, boski otroci, neurejeno naselje itd.). Navedeno je bilo izrazitejše pri komercialni televiziji kot na javni.

V analiziranju posnetkov sem ugotovila tudi intervju z otrokom romske narodnosti, ki je izjavil, da se boji, kar v kontekstu celotnega prispevka ni bilo umestno. Že z naslovi so bombastično napovedovali vsebino prispevkov.

9.2 Faza eskalacije konflikta

V fazi eskalacije konflikta so bili Strojjanovi na POP TV večinoma intervjuvani brez katerega koli predstavnika. Že to je bila diskriminacija. Strojjan se v retoriki in konfrontaciji ne more primerjati s predstavnikom krajevne skupnosti. Opazen je bil vdor v njihovo zasebnost. POP TV jih je nenehno spremljal tako v Postojni kot tudi med poskusi vrnitve domov. Snemal jih je med vsakdanjim delom, med jedjo ter snemal njihovo parcelo v Ambrusu (Dečji vasi). Nikoli pa niso pokazali domovanja sokrajanov, ki so se spravili na Strojjanove ali pa njihove otroke pri jedi. Vedno znova in znova so prikazali okoliščine, v katerih živijo Romi. Na POP TV so imeli veliko manj gostov v studiu, kot na TV SLO. Tudi izbira gostov je pomembna. Na TV SLO so gostili vladne predstavnike, strokovnjake ter poslance.

Za razliko od prve faze, so bili v drugi fazi posnetki problematike delno na začetku, delno pa na sredini poročil. Navedeno velja tako za javno kot zasebno televizijo. Čas izvajanja je bil na TV SLO daljši. Na TV SLO je bilo skoraj eno uro več posnetkov o družini Strojjan (glej Graf 9.1).

Tudi v drugi so poročanja na obeh televizijah izvajali stereotipno, kar se tiče Romov. Morda navedeno ni bilo toliko izraženo besedno, vsekakor pa je bilo prikazano

slikovno (na primer sedenje in kajenje cigaret; luknje od metkov v kontejnerju za smeti; ob odhodu Strojanovih iz Postojne so pokazali hrano, ki je bila povsod razmetana, njihova oblačila ter pasje izstrebke. S tem so Rome prikazovali kot necivilizirane in umazane ljudi).

TV SLO je prikazala Rome v malo bolj pozitivni luči kot POP TV, vendar so tudi na TV SLO poročali diskriminatorno. Prav tako so snemali Strojanove, vendar vidno manj, kot na POP TV. Pokazali so na primer, kako so nosili svoje stvari v vrečah. Kot pozitivna informacija je bilo prikazano sožitje med Romi in vaščani v Prekmurju. Prav tako so prikazali tudi posameznike, ki so želeli ponuditi Strojanovim pomoč oziroma nastanitev, vendar so jih sovaščani takoj napadli in nasprotovali prihodu Strojanovih. Pokazali so tudi shod intelektualcev v podporo Romom. Prav tako je bil na TV SLO gost v oddaji romski svetnik, ki je istočasno uspešen podjetnik.

Tako zaradi dogodkov v Postojni in Ambrusu ter poročanja o tem so se podobne zahteve o izselitvi Romov pojavile tudi v Novem mestu.

Odnos do navedene teme se je kazal z izvedenimi intervjuji na POP TV in TV SLO. Postavili so vprašanje, ali bi vi v vašem kraju sprejeli Strojanove. V Grosupljem so bili prebivalci, ki so jih intervjuvali v večini proti. Še posebno pa župan Janez Lesjak. Tudi v Ivančni Gorici in Trebnjem jih niso hoteli sprejeti. Mediji so situacijo povezali s takratnimi volitvami. Romi so bili ponovno predstavljeni kot problem. Ne glede na strankarsko pripadnost v Grosupljem, Strojanovih ni hotel nihče.

Način poročanja v drugi fazi je bil odvisen tudi od tega, kdo oziroma kateri novinar je bil angažiran. Nekateri novinarji so bili bolj kritični do državnih organov in Ambrušarov kot drugi. Hkrati so s svojimi komentarji, vprašanji ali celo obnašanjem (kimanje sogovorniku) vplivali na mnenje občinstva.

Če kdo od družine Strojan ni želel pred kamero, so to izrecno poudarili, vendar so jih kljub temu še vedno posneli od daleč. Vaščane pa so večinoma snemali le od daleč, razen, če so koga od njih intervjuvali.

Redkokdaj so prikazali tudi Bogdana Mikliča, romskega novinarja, ki je imel dobre argumente in zna dobro slovensko, morda celo boljše od nekaterih ostalih državljanov. Tako bi lahko prikazali Rome tudi v pozitivni luči ter spodbujali ljudi k nediskriminaciji in odprtosti za drugačnost.

Novinarji POP TV so nenehno spraševali, kakšni so načrti Strojanovih. Želeli so vedeti za vsak njihov korak. Poudarjali so, kje so bili Strojanovi v tistem trenutku in kaj

so nameravali storiti v prihodnje. Ponavljali so, da je lokacija še skrivnost, da ne bi prišlo do ponovnih nemirov. Vendar je ravno ta skrivnostnost povzročila negotovost in strah pri krajanih. V medijih je bil ustvarjen resničnostni šov glede iskanja lokacije za družino Strojan. Policisti so bili vedno ob Strojanovih. Nenehno so jih spremljali. Niti ni bistveno, ali so varovali Strojanove, ali so jih nadzirali. Če je poleg policija, potem ima to že slabo konotacijo (problem, nasilje, kaznivo dejanje...).

Ustvarjen je bil medijski konstrukt, da so vsi Strojanovi kriminalci, vendar so si dejansko tudi oni le želeli mirnega življenja. V družini Strojan so večinoma otroci. Ko Romi kurijo ogenj je to prikazano kot necivilizirano, ko pa to počnejo vaščani na vaških stražah, je to sprejemljivo.

Po Jelinčičevem sovražnem govoru v Piramidi na TV SLO, se je pokazala nesposobnost in neodločnost voditeljice oddaje, da bi prekinila očitno sovražnost gosta do Romov. Hkrati je navedeno napako takoj izkoristila POP TV, ki je zaradi tega kritizirala TV SLO. Tako se je pokazala tudi tekmovalnost med obema televizijama. Glede situacije, ki se je nanašala na ustavljanje in pregled policijskih in tovornih vozil s strani vaških straž v okolici Kočevja, se je pokazala nemoč državnih organov. Policijo so mediji predstavili kot nemočnega opazovalca in ne kot represivni državni organ. Poročali so o tem, da je pod vprašanjem varnostna situacija v Sloveniji in da policija nima nadzora v državi.

Mediji so želeli s pomočjo kamer dokazati, da je policija pri protestih, kjer so bili ranjeni trije ljudje, ravnala neupravičeno. Taka dejanja so le povečala sovraštvo in nezadovoljstvo nad policijo ter državo. Eden od domačinov je celo vrgel kamen v policijsko vozilo. Vaščani so postali sovražni in nezaupljivi tudi do medijev. Eden od njih je celo pljunil v kamero.

Strojanovi so se zaradi ravnanja in prisotnosti policistov počutili bolj varne. Preprečitev dostave dveh zabojnikov s strani takratnega predsednika države, so označili kot zaplet v Ambrusu. Novinarji so Drnovškovo dejanje označili kot »kontejnerski juriš«. Resno temo, ki se je nanašala na človekove pravice so prikazovali kot spopad med predsednikom države in predsednikom vlade.

Novinarka je v eni izmed oddaj vprašala gosta, zakaj je prihajalo do tako ostrih odzivov krajanov ter ali lahko še vedno govorimo o strpnosti Slovencev. Mediji so pokazali, kako so si sprva dobronamerni sosedje med razjarjenimi krajanji očitno premislili. To je bil dokaz, da so ljudje sledili večini, ne glede na to, da so imeli

drugačno mnenje. Morda si ga zaradi pritiska večine niso upali izraziti ali pa so ga spremenili.

V eni od izjav novinark TV SLO je le ta v izjavi decidno navedla razliko na eni strani med ljudmi in na drugi strani Strojanovimi. To kaže na očiten negativen odnos do Strojanovih.

Poleg navedenih analiz dnevno informativnih oddaj, sem analizirala tudi druge oddaje na POP TV in na TV SLO (Trenja, Preverjeno, Tednik, Omizje itd.). V oddaji Trenja na POP TV je bilo soočenje mnenj bolj napeto, kot v Polnočnem klubu in Omizju na TV SLO. Od novinarja je odvisno, v katero smer bo šla debata, komu bo pustil do besede in komu ne. Seveda ima velik vpliv tudi izbira gostov in njihovo medsebojno spoštovanje. Voditelj lahko že s svojim načinom govora in dejanji (hitro, napadalno, glasno govorjenje, prekinjanje gostov) usmerja oddajo, ali pa s tem celo spodbuja goste k podobnemu načinu govora. Voditelj v oddaji Trenja je nenehno ponavljal, da so bili mediji strpni in spoštljivi. Z analizo sem ugotovila ravno nasprotno. Prav na POP TV so še bolj vdiral v zasebnost družine Strojan in poskušali bombastično ter senzacionalistično prikazovati zadevo. Voditelj oddaje Trenja je med oddajo nenehno želel, da bi gostje pokazali na krivca. Čeprav so prenos neposredno prenašali iz Postojne, kjer so Strojanovi trenutno bivali, le ti niso bili angažirani v studiu z drugimi gosti. Predstavili so tudi novomeško romsko naselje Žabjek, ki naj bi bil največji problem.

Obe strani nista bili enakopravno predstavljeni in zastopani. Rome so v oddaji predstavili stereotipno, da ne delajo, čeprav jim ponudijo službe, da kradejo, grozijo, pretepajo... Novinar je to označil kot slovenski problem in ne samo dolenski. Vse kar se tiče Romov je označeno kot problem. Voditelj je kasneje priznal, da so mediji prevzeli tudi del odgovornosti. Hkrati pa naj bi opozarjali tudi na tekoče dogodke. To je prav, saj je le-to njihovo delo, vendar morajo poročati v skladu z novinarskimi načeli in pravili. Dotaknili so se tudi ostalih na črno zgrajenih romskih naselij, vendar niso omenili tudi drugih črnih gradenj, ki pa niso romska. Finančno preskrbljeni oziroma bogati si lahko privoščijo tudi črne gradnje, pri čemer država ali občina ne ukrepata. Nasprotno pa je pri revnejših slojih in Romih, kjer se dosledno upošteva zakonitost. Torej za nekatere veljajo pravila, za druge pa ne. Voditelj se ni trudil, da bi morda rešil situacijo ali vsaj pomiril razvnete strasti, temveč jih je s svojim vodenjem in celotno oddajo le še razvnel.

Tudi v oddaji Preverjeno na POP TV so poročali stereotipno o Romih in zagovarjali vaščane, ki so izgnali Strojanove. Prikazali so le eno plat zgodbe in niso bili objektivni. Poudarjali so, da so morali imeti vaščani dober razlog za to ter da je bil pretepen priljubljen član te skupnosti. Vse Strojanove označijo za kriminalce ter predstavijo, da s takimi dejanji Strojanovi mečejo slabo luč na ostale Rome. Vaščani naj bi se bali Romov, vendar ne poudarijo, da kljub temu ne bi smeli vzeti pravice v svoje roke. Za nastalo situacijo krivijo državo.

Ostale oddaje na TV SLO so bile bolj konstruktivne in objektivne. Realno so predstavili obe strani. Iztopala je oddaja Omizje z naslovom »Rom, moj sosed«. Vidna je bila očitna razlika med to oddajo in oddajo Trenja na POP TV. Voditeljica je bila mirna, nikogar ni prekinjala, poskušali so razumeti obe strani ter zakaj je prišlo do te situacije. Gostje so se kljub nasprotnim mnenjem spoštovali, niso se prekinjali med seboj ter se niso prepirali ali pa povzdigovali glasu. Noben od gostov ni bil kontraverzen in vsi so bili dokaj strpni, kljub nasprotnemu mišljenju. Oddaja je bila poučna ter je spodbujala k razmisleku. Ni vsiljevala določenega mišljenja, ampak je želela enakopravno predstaviti obe strani.

Seveda so bile tudi na TV SLO neprimerne oddaje oziroma prispevki, ki so bili subjektivni in neetični. Najbolj sporna oddaja na TV SLO je bila Piramida, kjer sta kot gosta nastopila Zmago Jelinčič in Zoran Grm. Oddaja je le pripomogla k še večjemu sovraštvu do Romov in njihovi stereotipizaciji. Ustvarjalci oddaje so želeli s takim izborom gostov napeto soočenje, ki pa se je sprevrglo v sovražni govor Jelinčiča. Voditeljica sploh ni obvladovala Jelinčiča ter mu ni mogla preprečiti sovražnega govora. Jelinčič je vsako vprašanje navezal na Rome in zlorabil svojo navzočnost v oddaji.

V oddaji Omizje z naslovom Strojanovi in pravna država na TV SLO so bili gostje strokovnjaki in izobraženci. Navzoč pa ni bil noben romski predstavnik, ki bi enakopravno zastopal romska stališča in navedel možne razlog za nastalo situacijo. Tako kot na POP TV so tudi tu poskušali ugotoviti, kdo nosi krivdo. Tudi tu so označevali trenutne razmere kot problem (Romi so vedno povezani s problemi). Kljub vsemu je bil pogovor bolj konstruktiven in strpen kot na POP TV.

9.3 Faza reševanja konflikta

V fazi reševanja konflikta je bilo veliko manj prispevkov o družini Strojan. Zadeva ni bila več toliko aktualna, zato se je tudi poročanje medijev o njej zmanjšalo. Lahko pa bi rekli tudi drugače. Mediji so zadevo naredili neaktualno, ker o njej niso več poročali vsak dan. Mediji so se večinoma ukvarjali s političnimi in pravnimi zadevami situacije ter s prekoračitvijo policijskih pooblastil. Strojanovi in njihov problem iskanja lokacije niso bili več v ospredju. Časovno je POP TV v tej fazi več poročal o Strojanovih (glej Graf 9.1). Pri obeh televizijah novice niso bile na začetku oddaj. Odvetnik Čeferin je namesto Strojanovih odgovarjal na vprašanja ter dajal izjave. Seveda so tudi Strojanovi dajali izjave, vendar so imeli zdaj vsaj enakopravno moč govora in zagovarjanja v medijih ter družbi. Pred tem se niso mogli primerjati z izjavami ostalih državljanov ter vladnih predstavnikov. Verodostojnost, enakopravnost in pravočasnost poročanja na temo Strojanove družine, se je z angažiranjem odvetnika Čeferina bistveno izboljšala.

Še vedno so se dogajali primeri, izredno osebnega poročanja o družini Strojan, kot na primer poročanje TV SLO o 10-letni deklici, ki so jo pripeljali na urgenco zaradi zastrupitve z alkoholom. Takoj so prikazali neurejene družinske razmere pri Strojanovih in probleme z alkoholom ter mogoče tudi z drogami.

9.4 Raziskava Mirovnega inštituta

Mirovni inštitut je 21. marca 2007 predstavil raziskavo medijskega poročanja o izselitvi družine Strojan iz Ambrusa jeseni 2006. Raziskavo so predstavili avtorji Julija Sardelić, Miro Samardžija in Ksenija H. Vidmar. Power Point predstavitev sem pridobila od avtorice. Tako na TV SLO kot na POP TV so imeli prispevek predstavitve te raziskave, vendar na nobeni od njiju niso šli v podrobnosti.

9.4.1 Pop tv: Racionalizacija "konflikta"

- *Razlikovalni diskurz (2 strani; "Romi" kot kolektiv : krajan Ambrusa)*
- *Romska problematika*
- *Poskus uravnoveženosti (M.Muhič:Z.Grm,Tv klub)*

- *Upravičevalni diskurzi: zajetje vode, nelegalnost naselij, neregistrirani avtomobili sporazumna preselitev (“krajanom je prekipelo”, “krajani so razjarjeni”, “unikatnost rešitve”)*
- *Tipizirani posnetki: neurejeno naselje (prekrižane puške na hiši, barake, živali, razsuti material, policija!), zborovanja vaščanov*
- *Poskus individualizacije Romov = vdor v zasebnost (gozd, šotori, speči otroci, kopalnica) (Sardelić in drugi 2007).*

9.4.2 “Reševanje romskega vprašanja – je delo večih generacij”

- *Dramatizacija z naslovi: “V Ambrusu vroče”, “ Romov še ni nazaj”, “Pereča romska problematika”, “Še vedno vroče”, “Rome bo treba seliti”, “Divji zahod?”, “Po Ambrusu še Žabjak”, “Slaba popotnica za Slovenijo”*
- *Mirko Strojan = “izseljeni” Rom*
- *Mnenja političnih strank (Juri, Irgl, Kacin)*
- *Širši kontekst: unikatna ali sistemska rešitev?*
- *Premestitve problema: polemika vlada-varuh*
- *Upravičevanje preselitve: Erik Kerševan – edini glas prava*
- *Kritični diskurz: po preselitvi (29.10.2006), “kolektivna preselitev”, “nezakonitost”, Hanžek, protest (Darko Štrajn), mnenje nevladnih organizacij (Amnesty)*
- *Stanje v Prekmurju: Sožitje večinskega prebivalstva in Romov (Sardelić in drugi 2007).*

9.4.3 TVS – dve skupnosti strahu

- *Družbena vidnost: Ambrušani - zborovanja, barikade, ustraховani posamezniki /družina Strojan (“Romi”); individualizacija, identifikacija krajanov; javno/zasebno*
- *Kontrastiranje glasov in podob (“besni krajani”, “podivjani Romi”, “domačinom je prekipelo”; ustraховana družina v zatočišču; otroški glasovi); privilegirano sosledje*
- *Dve skupnosti strahu (“bojijo se vsi”) (Sardelić in drugi 2007).*

9.4.4 Dramatizacija “normalnosti”

- *Vizualna anticipacija nasilja (kako “ravnati v primeru nasilja, ki ga za zdaj še ni”?), 28.10.2006;*
- *Diskurzivna “normalizacija” po izselitvi (“razmere so se umirile” - za koga?) - privilegirani pogledi; slika konvoja na poti v Postojno, 29.10.2006.*
- *Travmatizacija (“teško živijo v zaprtem prostoru”, “kot da smo prišli v zavod ali pa norišnico”) / razrešitev (radiatorji, tuši, “razmere boljše kot prej“, “Zver kot rešitelj”)*
- *Rešitev konflikta: asimilacija, socializacija (Drnovšek), rešitev “romskega vprašanja” (novinarka), “vprašanje kulture” (Zver) (Sardelić in drugi 2007).*

Njihove ugotovitve so podobne ter se skladajo z mojimi ugotovitvami poročanja TV SLO in POP TV. Še posebej velja to za posamezne tipizirane izjave, predstavitve, stereotipe, novinarske pristope, ustvarjanje napetosti pri gledalcih ter tudi neenakopravnost pri poročanju. Prav tako je istoveten normativni in etični pristop ter predvsem težnja po prikazovanju realne situacije in nediskriminatoren odnos ne samo do družine Strojan, temveč do vseh Romov. Tudi postavitev dogodka v mednarodni kontekst predstavlja enega od pomembnih vidikov obravnave in analize ter kaže na splošen odnos celotne družbe do romske skupnosti. Čas ugotavljanja dejstev in analiziranja s strani Mirovnega inštituta je krajši od analize v tej diplomski nalogi. Demokracija sama po sebi ne zagotavlja varstva človekovih pravic. Človekove pravice zagotavlja vsakokratno korekten odnos in vsakokratno korektno reševanje problematike človekovih pravic. To reševanje ne velja samo s strani pristojnih državnih organov, temveč predvsem s strani večinskega prebivalstva in tudi medijev kot ustvarjalcev javnega mnenja. Pogum in odločnost pri varovanju človekovih pravic predstavljata osnovo pri varovanju navedene vrednote. Pri navedenem so številni državni organi, posamezniki kot tudi politični akterji (politične stranke) zatajili.

Poročanje o družini Strojan je bilo tudi s strokovnega vidika propagandno, saj so mediji poskušali vplivati na občinstvo tako, da bi vnaprej dosegli določene oblike stereotipnega mišljenja in vedenja o Romih.

9.5 Analiza internetnih virov

Na internetu je veliko forumov, blogov ter komentarjev in bi za pregled vseh potrebovala izredno dolgo časa. Zato sem selektivno pregledala komentarje na TV SLO, POP TV, nekaj časopisnih forumov, blogov ter še nekaj spletnih strani.

Na internetnetnih straneh je vidno veliko sovraštvo proti Romom in še posebej Strojanovim. Ljudje, ki pišejo te bloge, komentarje in urejajo forume, so subjektivni. Pišejo v slengu, pišejo kletvice, kar po televiziji ni dovoljeno. Forume in komentarje na spletnih straneh obeh televizij upravljata televiziji sami, zato skrbita, da na njih niso objavljeni neprimerni komentarji, ki širijo nestrpnost ter sovraštvo. Tega ne dovolita tudi zato, ker bi ju lahko tožili. Forumi in blogi, ki jih ustvarijo posamezniki, večinoma ne omejujejo obiskovalcev pri pisanju komentarjev. Posamezniki se na spletu počutijo varne in svobodne, da izrazijo svoja resnična mnenja. Dajejo si vzdevke in tako nihče ne ve za njihovo pravo identiteto. Edino, kar se jim lahko zgodi je to, da jim administrator foruma izbriše komentar.

Že ob eskalaciji situacije so ljudje podali svoja mnenja o zadevi. Komentarji na TV SLO in POP TV so bili večinoma negativni. Tu je nekaj izmed prvih komentarjev na spletni strani POP TV.

biba66

24.10.2006, 10:10

nisem nestrpna, nisem homofob, sem pa prebivalka Ambrusa in tole kar se dogaja z našimi CIGANI (ja, CIGANI, ker so ROMI preveč kultivirani, da bi jih lahko primerjali z njimi) gre že predaleč...v parih letih so se zgodili trije napadi na domačine, eden je umrl, drugi preživel, tretji leži na intenzivni negi in je na robu življenja...peščica ciganov ustrahuje ljudi in jim ogroža zdravje in življenje...Zakaj je tako???zakaj so cigani vredni več kot je vredno nedolžno življenje navadnega "civila"???kje je gospod Janša, ki je , ko je bil še v opoziciji, obljubljal, da bo kmalu sprejeta zakonodaja na tem področju...policija nima pooblastil, občina sama ne more nič...naši cigani pa živijo dober kilometer nad vodnim zajetjem za celotno Suho Krajino...kje je tukaj vodovarstveno območje??? kje so registrirani in tehnično usposobljeni avtomobili???kje so vozniška dovoljenja??? kje so urejeni otroci, ki morajo hoditi v šolo??? kje je varnost naših življenj??? vse to moramo mi "civili

"upoštevati in spoštovati, drugače sledijo sankcije...in cigani???pridite za nekaj dni živeti v Suho Krajino, v bližino njihovega naselja...videli boste, da cigani zakone sicer poznajo, jih pa ne upoštevajo...pa tudi sankcij ni...ne denarnih, ne drugačnih...vsi pristojni se izmikajo z odgovorom, da to ni v njihovi moči....če zakaj imamo Državo???da podpira lenobo in kriminal, ki je v njihovi populaciji, pri nas, v okolici Zagradca (da ne bo pomote), iz dneva v dan večji...zaradi CIGANOV...eni pa si zatiskajo oči in ne morejo storiti prav nič...ljudje pa se bojimo in sei iz dneva v dan sprašujemo, kdaj bomo na njihovem spisku.... (24ur.com 2006a).

mcgregorslo

24.10.2006, 10:24

Jaz vas podpiram. Cigani naj se naučijo živeti tako kot drugi drugače pa jih treba razpustiti in vrnt tja iz kjer so prišli, ...zapret starše ... otroke pa prevzgojiti v normalne ljudi. Če se nočjo sami jih naj država. Kakor da bi imeli bušmane, ki bi živeli na golovcu (24ur.com 2006a).

Seveda so se našli tudi taki, ki so bili bolj strpni do Romov. Takšen primer je spodnji komentar.

mit.ya

24.10.2006, 10:39

Patitični ste z vašimi obtožbami zoper Romov. Kdo vas je vzgajal? Še slabši ste kot pravite, da so oni. In če smo že pri tem - veste zakaj so takšni? Ker jih VI potiskate na rob družbe. VI ste krivi za vse te incidente, ker jih že od začetka niste jemali kot enakopravne vam. VI ste tisti, ki ne razumejo kaj pomeni biti član subkulture. Če bi se VI navadili in naučili jih spoštovati ter RAZUMET, da imajo očitno težave pri asimiliranju v dominantno kulturo/družbo, bi se vaše težave razpolovile. Tako pa jamrate in še bolj jamrate, in jih s tem še bolj izrivate na rob družbenega življenja. Oni verjetno nimajo niti normalnih pogojev, da bi lahko bili normalno vključeni v družbo, saj so že od rojstva ETIKETIRANI (OZNAČENI) od VAS za manjvredne in nasilne. Dejansko ste pa VI tisti, ki povzročate to nestrpnost in napetost. Oni se samo branijo, saj nimajo druge možnosti. Vsak, ki je na nek način družbeno diskriminiran, se bo branil. Pa naj bo to verbalno ali nasilno. Za to ste pa krivi VI LJUDJE in nihče drug.

Oni nimajo izbire kako se naj vedejo, ker jim jo vi onemogočate! In polni ste predsodkov. In mi bi naj bili v Evropi? Sramoto mi delate, kot državljanu Slovenije in EU-ja. Fuj ste, vi kvazi vzorni državljani! (24ur.com 2006a).

Pisci komentarjev imajo možnost pisati te komentarje ves dan. Dostopni so vsem obiskovalcem spletne strani.

Vidno je, da so se tisti, ki so imeli nasprotna mnenja pričeli medsebojno obračunavati prek spleta. Drug drugega so verbalno napadali in poskušali uveljaviti in opravičiti svoje mnenje.

Večina piše o Romih stereotipno, da lažjejo, kradejo, izsiljujejo in fizično obračunajo z vsakim, ki jim nasprotuje. Veliko je bilo tudi negativnega posploševanja.

Spodnja primera prikazujeta celo neonacistično mišljenje in grožnje. Nekateri so pozivali k uporabi proti Romom. Drugi celo k njihovem izgonu iz države. Nekateri pa so celo predlagali nasilno sterilizacijo, da bi imeli manj otrok. To je višek nestrpnosti, nacionalizma ter nehumanosti. Torej na POP TV le niso v celoti spoštovali zakonitosti in etičnosti, drugače bi take komentarje zbrisali.

zoran.artnak

27.10.2006, 07:37

Sukarchavo ciganceti in židje ste največni problem svetovne nacije in največji kradljivci, ki bi si radi prisvojili tuje ozemlje in tisto kar ni vaše. Nekoč je živel nekdo, ki je točno vedel kam s takšnimi ljudmi. In spet se bo rodil antikrist, ki bo poskrbel, da se bo zgodovina ponovila. NOSTRADAMUS (24ur.com 2006a).

mkoc

03.11.2006, 22:53

hehe zanimivo branje. Sam sovražim nacionalizem in rasizem - tukaj pa očitno ne gre za to. Gre preprosto za legitimna pričakovanja poštenih državljanov, da jim država zagotovi varnost pred kriminalci. Humanitiče nakladače v tem primeru ne moremo obravnavat resno - saj le recitirajo napiflane fraze. Nimam nič proti tem, da ljudje prejemajo socialno podporo - ne glede na raso, nacionalnost ipd. Vsekakor pa ostro nasprotujem Romskega zakonu. Zakonadaja naj velja enako za vse. Če se mi nekdo naseli na mojem travniku in mi grozi z orožjem, je država dolžna, da ga TAKOJ odstrani. Pa naj gre za še zadnjega preživelega Sumerca ali Babilonca!!! V nasprotnem naj mi ne težijo, če vzamem v roke M16 in kriminalce na mojem ozemlju postrelim sam.

Romski zakon ni nič drugega, kot ena oblika APARTHAIDA - ki ga poznamo iz nekdanje Južne Afrike. Tovrstne skupnosti lahko namreč ali integriraš v družbo in obravnavaš kot enakovredne državljane - ali pa jih v imenu zaščite zapreš v okvirje posebne zakonodaje, in si s tem ustvaril apartheid (kar v Afikaansu pomeni "razdvojenost"). V obeh primerih se bodo najdlj blazno pametni humanisti, ki so jim izprali možgana na FF ali FDV, nimajo pa blage o realnem svetu, in ti bodo pametovali, da ni prav, a ne?

Torej, je treba nujno začeti zbirati podpise za referendum o čimprejšnji ukinitvi Romske zakonodaje, kar je edino pravilno. Za vse bedarije smo imeli referendume, za tole pomembno stvar pa ne... Podpiram ogrožene vaščane in njihovo pravico, da jih država ščiti pred kriminalci!!! (24ur.com 2006a).

Obe televiziji sta pustili komentarje, ki so za neučinkovito reševanje takih primerov krivili medije. Le ti se naj ne bi trudili poiskati resnice, saj naj bi jim šlo le za večjo gledanost, branost in poslušanost.

Nek prekmurski Rom, ki je na začetku zagovarjal Strojanove, je nepričakovano spremenil mnenje in začel govoriti proti njim. Verjetno se je to zgodilo zaradi prevlade negativnega mnenja o Strojanovih. To pove, kako močni ter vplivni so lahko komentarji, blogi ter forumi. Morda celo tako, da človek spremeni svoje prvotno mnenje o določeni zadevi.

Na spletnem portalu TV SLO imajo posamezniki možnost pisati blog ali pa sodelovati na forumu. Kljub temu je bilo na TV SLO veliko manj komentarjev v zvezi s Strojanovimi.

Na TV SLO so bili manj sovražni, kot pisci komentarjev na POP TV.

Re: Strojanovi in ne ciganska problematika

*te cigote * ščitjo naši pandurji, otroke, k se pa pretepajo po šolah, po mestih, vse ostale državljane, ki se sami ne morejo braniti (in potrebujejo pomoč, ki jo zaslužijo) pa pustijo in ukrepajo ko je prepozno-pa še to neuspešno.*

Če bi bili te romi slovinci, noben polcaj nebi niti pomislil, da bi šel njim v bran; pa govorimo o diskriminaciji romov 🤔 🙄 (MMC RTV SLO 2007).

Na TV SLO so razpravljali tudi o človekovih pravicah ter policijskem nadzoru Strojanovih. Že izbira teme ter način pogovora, kažeta na bolj intelektualno in vsebinsko razpravo. Manj je bilo poniževanja drug drugega, sploh na osebni ravni.

Spletna stran Hervardi.com je skrajno nacionalistična, ki slavi Slovence in zaničuje vse ostale. Multikulturalnosti ne podpirajo, saj po njihovem mnenju ogroža obstoj slovenskega naroda in kulture. Menijo, da je zanjo dovolj prostora drugje na našem planetu, Slovenci pa lahko človeštvu damo več, če ostanemo to, kar smo in ne multikulturni kozmopoliti. Hervardi so društva, ki se po njihovih besedah *»ukvarjajo z ohranjanjem slovenskih domoljubnih tradicij oziroma z vsem, kar je slovenskega«* (Hervardi 2008).

Kljub temu je vidno, da imajo člani teh društev določene predsodke in tako že izdelana mnejenja o določenih zadevah in skupinah ljudi. Na spletni strani imajo opisano Cigansko problematiko v Sloveniji. Seveda so se osredotočili na Strojane. Prikazati se želijo kot zelo etični in strpni, vendar sta v načinu pisanja vidna nestrpnost in sovraštvo. Za neko krajo so Hervardi obtožili Rome, čeprav v časopisnem članku to ni bilo izrecno napisano. O Romih so pisali tipično stereotipno ter s tem prispevali k nestrpnosti. Poskušali so utemeljiti svoje besede, vendar jim to po mojem mnenju ni uspelo. Menim, da to ni verodostojna spletna stran.

Iz večine blogov, forumov in komentarjev na obeh televizijah je razviden sovražni govor. Le redke vsebine predstavljajo trezno, objektivno ter argumentirano razpravo z argumenti in dostojnim nivojem razprave.

Enako je bilo poročanje pri drugih spletnih straneh, katerega lastniki so različna sredstva javnega obveščanja (Mag, Mladina, Delo, Dnevnik, ...).

Amnesty International je v letnem poročilu o kršitvah človekovih pravic v Sloveniji zabeležila dejstvo, da oblastem ni uspelo nemudoma, temeljito in nepristransko preiskati etnično motiviranih napadov na družino Strojani s strani neromskih prebivalcev (Amnesty International 2007).

10 ZAKLJUČEK

Situacija v primeru **družine Strojan** se ni nanašala le na njih, ampak na vse **Rome**. Hkrati je predstavljal naveden primer **ogledalo reagiranja celotne družbe, skupin in posameznikov**. **Večinsko prebivalstvo** se je pokazalo kot zelo **nestrpno** in celo sovražno do romske skupnosti. Tudi **pristojni državni organi niso ravnali ustavno in zakonito**.

S primerom družine Strojan je bila povečana družbena vidnost Romov. Okrepljen je bil "medijski glas" Romov, tako vizualna kot pričevalna prisotnost. Romi so bili predstavljeni kot politični subjekt.

TV SLO je v navedenih treh fazah poročala časovno več o tej temi. Na TV SLO je bilo tudi več gostov, kot na POP TV. Tudi raznolikost teh gostov je bila na TV SLO večja.

Iz analize diplomskega dela je razvidno, da so bili glasovi akterjev neenakopravno predstavljeni (vidni, slišani).

Že po vodenju oddaje ali po ogledu posnetkov obeh televizij je opazna očitna razlika. Na POP TV je bilo poročanje bolj senzacionalistično kot na TV SLO, vodenje oddaj pa kot šov in ne resna informativna oddaja. Gostje na TV SLO se med seboj niso prekinjali ter niso bili tako sovražni kot v oddaji Trenja na POP TV. Ne smemo pa pozabiti Jelinčiča na TV SLO. Redakcija te televizije je morala že z izbiro gostov (Jelinčič in Grm) vedeti, da bo prišlo do konflikta. Na POP TV je bilo več vdiranja v zasebnost Strojanovih kot na TV SLO. Način poročanje na obeh televizijah pa je bil odvisen od tega, kateri voditelj oziroma novinar je bil angažiran. S svojimi komentarji v studiju ali pa vprašanji, dejanji ter komentarji na terenu, je bilo poročanje očitno subjektivno. Nekateri novinarji so sočustvovali s Strojanovimi, drugi pa so razumeli vaščane, ki si jih niso želeli v svojo bližino.

Glavno hipotezo, da je komercialna televizija senzacionalistično poročala o družini Strojan in s tem prispevala k nestrpnemu odnosu večinskega prebivalstva do romske skupnosti lahko torej v celoti potrdim. Seveda to ne pomeni, da se to ni dogajalo tudi pri javni televiziji, vendar v malo manjši meri. Novinarsko častno razsodišče je celo ugotovilo, da so na TV SLO neupravičeno objavili osebne podatke mladoletnih oseb, čeprav za to ni bilo javnega interesa. Tudi komentarji na spletnih

straneh obeh televizij so pokazali, da so bili na POP TV bolj sovražno nastrojeni komentariji proti Romom kot tudi njihovim zagovornikom.

Izvedeno hipotezo lahko prav tako v celoti potrdim. Sodobni mediji niso le odsev družbenih dogajanj, ampak tudi spodbujajo sovraštvo. S svojim načinom poročanja spodbujajo nestrpnost ter vplivajo na mnenja ljudi. Z nenehnim poročanjem o tej temi so bili ljudje že prenasičeni z informacijami. Tudi forumi, blogi in komentariji na internetu so s svojim sovražnim govorom spodbujali sovraštvo in širili nestrpnost. Imajo celo zmožnost spremeniti prvotno pozitivno mnenje v negativno.

Drugačnost je potrebna, da ne bi prišlo do prevlade ene skupine. Nekateri želijo Rome asimilirati namesto integrirati. Romi so specifična skupina ljudi, ki imajo drugačne navade, vrednote, kulturo ter način življenja. Potrebno je razumeti njihovo obnašanje in jih ceniti kot etnično skupino. V zvezi z njimi je potrebno dosledno spoštovati in uveljavljati tako obče človeške vrednote kot veljavno mednarodno in nacionalno zakonodajo.

11 LITERATURA

- 24ur.com. 2006a. *Župan naj reši situacijo*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/iz-24ur-v-ambrusu-vroce.html#comment> (12. maj 2008).
- --- 2006b. *Vaških straž ni več*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/vaskih-straz-ni-vec.html> (12. maj 2008).
- --- 2006c. *Zverov odstop nepotreben*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/zverov-odstop-nepotreben.html> (12. maj 2008).
- --- 2006d. *Situacija ni brezupna*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/situacija-ni-brezupna.html> (12. maj 2008).
- --- 2006e. *Zver: 'Izbrali so najslabšo možnost'*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/zver-izbrali-so-najslabso-moznost.html> (12. maj 2008).
- --- 2006f. *O lokaciji spet v torek*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/o-lokaciji-spet-v-torek.html> (12. maj 2008).
- --- 2006g. *Ustavili policijska vozila*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/ustavili-policijska-vozila.html> (12. maj 2008).
- --- 2006h. *Policija zbira informacije*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/policija-zbira-informacije.html> (12. maj 2008).
- --- 2006i. *Policija varuje Strojanove*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/policija-varuje-strojanove.html> (12. maj 2008).
- --- 2006j. *Strojanovi odšli iz Postojne*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/strojanovi-odsli-iz-postojne.html> (12. maj 2008).
- --- 2006k. *Strojanove ustavila policija*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/strojanove-ustavila-policija.html> (12. maj 2008).
- --- 2006l. *Strojanovi želijo trajno lokacijo*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/strojanovi-zelijo-trajno-lokacijo.html> (12. maj 2008).
- --- 2006m. *Drnovšek zaskrbljen za Strojanove*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/drnovsek-zaskrbljen-za-strojanove.html> (12. maj 2008).
- --- 2006n. *Dečja vas sameva*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/decja-vas-sameva.html> (12. maj 2008).

- --- 2007a. *Kam bodo šli Strojanovi*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/kam-bodo-sli-strojanovi.html> (12. maj 2008).
- --- 2007b. *Država ponudila kar ni njeno*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/drzava-ponudila-kar-ni-njeno.html> (12. maj 2008).
- --- 2007c. *Strojanove v bližino Gmajnic*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/strojanove-v-blizino-gmajnic.html> (12. maj 2008).
- --- 2007d. *Del Strojanovih doma*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/del-strojanovih-doma.html> (12. maj 2008).
- --- 2007e. *Nova ponudba Strojanovim*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/nova-ponudba-strojanovim.html> (12. maj 2008).
- --- 2007f. *Roje bodo postale dom*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/roje-bodo-postale-dom.html> (12. maj 2008).
- Amnesty International. 2007. *Letno poročilo AI 2007: Politika strahu ustvarja nevarno razdeljen svet: London, Ljubljana: Amnesty International*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.si/sl/node/1080> (15. maj 2008).
- Anžič, Andrej. 1998. Nacionalna varnost in medetnični konflikti - javnovarnostni pomen. V *Nacionalna varnost in medetnični konflikti v Republiki Sloveniji: zbornik raziskovalnega projekta*, ur. Miran Mitar in Andrej Sotlar, 91-124. Ljubljana: Visoka policijsko-varnostna šola.
- Baluh, Stanko. 2008. *Romska etnična skupnost*. Urad Vlade RS za narodnosti. Dostopno prek: http://www.uvn.gov.si/si/manjsine_ozroma_narodne_skupnosti/romska_etnicna_skupnost/ (11. maj 2008).
- *Blog*. 2008. Dostopno prek: <http://sl.wikipedia.org/wiki/Blog> (8. april 2008).
- Brizani – Traja, Imer. 2008a. *Pogled v zgodovino Romov*. Dostopno prek: http://www.romsvet.si/dobro_je_vedeti.aspx?p=6 (6. april 2008).
- --- 2008b. *Težave, s katerimi se srečujejo Romi*. Dostopno prek: http://www.romsvet.si/dobro_je_vedeti.aspx?p=5 (6. april 2008).
- ComScore “Digital World. 2008. *State Of The Internet” Report Highlights Growth in Emerging Internet Markets*. Dostopno prek: <http://www.comscore.com/press/release.asp?press=2115> (18. marec 2008).
- Čurković, Vesna in Nataša Markovič. 2007. *Strojanovi ostajajo v Rojah*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/strojanovi-ostajajo-v-rojah.html> (12. maj 2008).

- Dedić, Jasminka in Neža Kogovšek. 2006. Konec pravne države: pravna in sociološka analiza preselitve Romov iz Ambrusa. V *Poročilo Skupine za spremljanje nestrpnosti 05*, ur. Roman Kuhar in Sabina Autor, 84-95. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- *Dnevnik*. 2000. Iskanje realnega v sebi, 29. julij. Dostopno prek: <http://www.gape.org/gapes/prispevki/iskanje.htm> (19. april 2008).
- Erjavec, Karmen, Sandra B. Hrvatin in Barbara Kelbl, ur. 2000. *Mi o Romih - Diskriminatorški diskurz v medijih v Sloveniji*. Ljubljana: Open Society Institute-Slovenia.
- Ferkov, Katerina. 2002. 11. september v modnem tisku. V *Besede terorja*, ur. Božidar Jezernik, 83-89. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.
- Fiske, John. 2004. Televizijska kultura: branja poročil, bralci poročil. V *Medijska kultura : kako brati medijske tekste*, ur. Breda Luthar, 151-177. Ljubljana: Študentska založba.
- Gilmore, Cher. 2007. Izlet po korporativnih medijih. *Share International januar/februar*. Dostopno prek: http://www.shareinternational.netslo/publikacije/arhiv/svet/korporativni_mediji.htm (19. april 2008).
- Gnezda, Mirjam, Anita Matkovič in Saša Mlakar. 2002. Poročanje slovenskih medijev o terorističnem napadu na Združene države Amerike. V *Besede terorja*, ur. Božidar Jezernik, 63-82. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.
- Grizold, Anton. 1999. *Obrambni sistem Republike Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za notranje zadeve, Visoka policijsko-varnostna šola.
- *Hervardi*. Dostopno prek: <http://www.hervardi.com/novice.php> (20. oktober 2008).
- Husejnović, Karmelina. 2008. *Kdo je neznani donator?*. Dostopno prek: <http://24ur.com/novice/slovenija/kdo-je-neznani-donator.html> (12. maj 2008).
- Jakopič, Kaja. 2005. *Boj proti sovraštvu na medmrežju ali boj z mlini na veter*. Dostopno prek: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/24/mwatch/> (10. maj 2008).
- Kelbl, Barbara. 2000. *Rome spet kriminalizirajo*. Dostopno prek: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/08/analiza/> (10. maj 2008).

- Kotnik, Igor. 2008a. Varnostno samoorganiziranje državljanov RS – 1. del, Vaške straže. *Revija Obramba* 40 (4): 20-23.
- --- 2008b. Varnostno samoorganiziranje državljanov RS – 2. del, Vaške straže. *Revija Obramba* 40 (5): 20-22.
- Malešič, Marjan. 1997. A model of propaganda. V *Propaganda in war*, ur. Marjan Malešič, 31-49. Stockholm: Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Malešič, Marjan, Sandra B. Hrvatin in Marko Polič, ur. 2006. *Komuniciranje v krizi*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Mediawatch. 1999. *Vojna na območju nekdanje Jugoslavije*. Ljubljana: Mirovni inštitut. Dostopno prek: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/veceri/seznam/1999/03/12/> (11. maj 2008).
- --- 2003. *Mediji in nasilje: obseg in vpliv nasilja v medijih v Sloveniji*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- MMC RTV SLO. 2006. *Slovenija je najprej bila medijsko vojno*. Dostopno prek: http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=rnews&op=sections&func=read&c_menu=33&c_id=111812 (15. maj 2008).
- --- 2007. *Strojanovi in ne ciganska problematika*. Dostopno prek: http://www.rtv slo.si/modload.php?&c_mod=forum&op=viewtopic&mode=viewtopic&topic_id=16048&forum=113&start=90 (15. maj 2008).
- Petković, Brankica. 2002. *Boj med politiko vključevanja in zavračanja Romov*. Dostopno prek: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/bilten/seznam/15/analiza/> (10. maj 2008).
- --- 2003. Romi v Sloveniji – tuji za vedno?. V *Poročilo Skupine za spremljanje nestrpnosti 2*, ur. Roman Kuhar in Tomaž Trplan, 54-75. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Pop TV. 2006a. *24UR*. Ljubljana, 24. oktober.
- --- 2006b. *24UR*. Ljubljana, 25. oktober.
- --- 2006c. *24UR*. Ljubljana, 26. oktober.
- --- 2006d. *24UR*. Ljubljana, 27. oktober.
- --- 2006e. *24UR*. Ljubljana, 28. oktober.
- --- 2006f. *24UR*. Ljubljana, 29. oktober.
- --- 2006g. *24UR*. Ljubljana, 30. oktober.
- --- 2006h. *24UR*. Ljubljana, 31. oktober.
- --- 2006i. *24UR*. Ljubljana, 1. november

- --- 2006j. *24UR*. Ljubljana, 2. november.
- --- 2006k. *24UR*. Ljubljana, 3. november.
- --- 2006l. *24UR*. Ljubljana, 4. november.
- --- 2006m. *24UR*. Ljubljana, 5. november.
- --- 2006n. *24UR*. Ljubljana, 6. november.
- --- 2006o. *24UR*. Ljubljana, 7. november.
- --- 2006p. *24UR*. Ljubljana, 8. november.
- --- 2006r. *24UR*. Ljubljana, 9. november.
- --- 2006s. *24UR*. Ljubljana, 10. november.
- --- 2006t. *24UR*. Ljubljana, 11. november.
- --- 2006u. *24UR*. Ljubljana, 12. november.
- --- 2006v. *24UR*. Ljubljana, 13. november.
- --- 2006z. *24UR*. Ljubljana, 14. november.
- --- 2006aa. *24UR*. Ljubljana, 15. november.
- --- 2006bb. *24UR*. Ljubljana, 16. november.
- --- 2006cc. *24UR*. Ljubljana, 17. november.
- --- 2006dd. *24UR*. Ljubljana, 18. november.
- --- 2006ee. *24UR*. Ljubljana, 19. november.
- --- 2006ff. *24UR*. Ljubljana, 20. november.
- --- 2006gg. *24UR*. Ljubljana, 21. november.
- --- 2006hh. *24UR*. Ljubljana, 22. november.
- --- 2006ii. *24UR*. Ljubljana, 23. november.
- --- 2006jj. *24UR*. Ljubljana, 24. november.
- --- 2006kk. *24UR*. Ljubljana, 25. november.
- --- 2006ll. *24UR*. Ljubljana, 26. november.
- --- 2006mm. *24UR*. Ljubljana, 27. november.
- --- 2006nn. *24UR*. Ljubljana, 28. november.
- --- 2006oo. *24UR*. Ljubljana, 29. november.
- --- 2006pp. *24UR*. Ljubljana, 30. november.
- --- 2006rr. *24UR*. Ljubljana, 1. december.
- --- 2006ss. *24UR*. Ljubljana, 2. december.
- --- 2006tt. *24UR*. Ljubljana, 3. december.
- --- 2006uu. *24UR*. Ljubljana, 5. december.

- --- 2006vv. *24UR*. Ljubljana, 6. december.
- --- 2006zz. *24UR*. Ljubljana, 14. december.
- --- 2006aaa. *24UR*. Ljubljana, 21. december.
- --- 2006bbb. *24UR*. Ljubljana, 22. december.
- --- 2006ccc. *24UR*. Ljubljana, 23. december.
- --- 2006ddd. *24UR*. Ljubljana, 24. december.
- --- 2006eee. *24UR*. Ljubljana, 25. december.
- --- 2006fff. *24UR*. Ljubljana, 26. december.
- --- 2006ggg. *24UR*. Ljubljana, 29. december.
- --- 2007a. *24UR*. Ljubljana, 17. januar.
- --- 2007b. *24UR*. Ljubljana, 19. januar.
- --- 2007c. *24UR*. Ljubljana, 23. januar.
- --- 2007d. *24UR*. Ljubljana, 24. januar.
- --- 2007e. *24UR*. Ljubljana, 25. januar.
- --- 2007f. *24UR*. Ljubljana, 26. januar.
- --- 2007g. *24UR*. Ljubljana, 28. januar.
- --- 2007h. *24UR*. Ljubljana, 29. januar.
- --- 2007i. *24UR*. Ljubljana, 30. januar.
- --- 2007j. *24UR*. Ljubljana, 31. januar.
- --- 2007k. *24UR*. Ljubljana, 4. februar.
- --- 2007l. *24UR*. Ljubljana, 5. februar.
- --- 2007m. *24UR*. Ljubljana, 6. februar.
- --- 2007n. *24UR*. Ljubljana, 7. februar.
- --- 2007o. *24UR*. Ljubljana, 13. februar.
- --- 2007p. *24UR*. Ljubljana, 17. februar.
- --- 2007r. *24UR*. Ljubljana, 20. februar.
- --- 2007s. *24UR*. Ljubljana, 21. februar.
- --- 2007t. *24UR*. Ljubljana, 2. april.
- --- 2007u. *24UR*. Ljubljana, 4. april.
- --- 2007v. *24UR*. Ljubljana, 29. december.
- --- 2008a. *24UR*. Ljubljana, 4. februar.
- --- 2008b. *24UR*. Ljubljana, 19. marec.

- Prebilič, Vladimir. 2006. Iskrenost in romsko vprašanje – Recenzija. V *Poklicno informiranje in svetovanje za Rome – PISR*, ur. Nada Žagar in Vera Klopčič, 20-25. Črnomelj: Zavod za izobraževanje in kulturo.
- Prezelj, Iztok, ur. 2007. *Model celovitega ocenjevanja ogrožanja nacionalne varnosti Republike Slovenije*. Ljubljana: Ministrstvo za obrambo, Direktorat za obrambne zadeve, Sektor za civilno obrambo.
- Sardelić, Julija, Miro Smaradžija in Ksenija H. Vidmar. 2007. *Raziskava medijskega poročanja o izselitvi družine Strojan iz Ambrusa ali Slovenski mediji o izselitvi družine Strojan*. Ljubljana: Mirovni inštitut.
- Spletno mesto za romske svetnike. 2008. *Občine z romskim prebivalstvom*. Dostopno prek: http://www.romsvet.si/romska_naselja.aspx (14. maj 2008).
- TV Slovenija, 1. program. 2006a. *Dnevnik*. Ljubljana, 24. oktober.
- --- 2006b. *Dnevnik*. Ljubljana, 25. oktober.
- --- 2006c. *Dnevnik*. Ljubljana, 26. oktober.
- --- 2006d. *Dnevnik*. Ljubljana, 27. oktober.
- --- 2006e. *Dnevnik*. Ljubljana, 28. oktober.
- --- 2006f. *Dnevnik*. Ljubljana, 29. oktober.
- --- 2006g. *Dnevnik*. Ljubljana, 30. oktober.
- --- 2006h. *Dnevnik*. Ljubljana, 31. oktober.
- --- 2006i. *Dnevnik*. Ljubljana, 2. november.
- --- 2006j. *Dnevnik*. Ljubljana, 3. november.
- --- 2006k. *Dnevnik*. Ljubljana, 4. november.
- --- 2006l. *Dnevnik*. Ljubljana, 6. november.
- --- 2006m. *Dnevnik*. Ljubljana, 7. november.
- --- 2006n. *Dnevnik*. Ljubljana, 8. november.
- --- 2006o. *Dnevnik*. Ljubljana, 9. november.
- --- 2006p. *Dnevnik*. Ljubljana, 10. november.
- --- 2006r. *Dnevnik*. Ljubljana, 11. november.
- --- 2006s. *Dnevnik*. Ljubljana, 13. november.
- --- 2006t. *Dnevnik*. Ljubljana, 14. november.
- --- 2006u. *Dnevnik*. Ljubljana, 15. november.
- --- 2006v. *Dnevnik*. Ljubljana, 16. november.
- --- 2006z. *Dnevnik*. Ljubljana, 17. november.

- --- 2006aa. *Dnevnik*. Ljubljana, 18. november.
- --- 2006bb. *Dnevnik*. Ljubljana, 19. november.
- --- 2006cc. *Dnevnik*. Ljubljana, 20. november.
- --- 2006dd. *Dnevnik*. Ljubljana, 21. november.
- --- 2006ee. *Dnevnik*. Ljubljana, 22. november.
- --- 2006ff. *Dnevnik*. Ljubljana, 23. november.
- --- 2006gg. *Dnevnik*. Ljubljana, 24. november.
- --- 2006hh. *Dnevnik*. Ljubljana, 25. november.
- --- 2006ii. *Dnevnik*. Ljubljana, 26. november.
- --- 2006jj. *Dnevnik*. Ljubljana, 27. november.
- --- 2006kk. *Dnevnik*. Ljubljana, 28. november.
- --- 2006ll. *Dnevnik*. Ljubljana, 29. november.
- --- 2006mm. *Dnevnik*. Ljubljana, 30. november.
- --- 2006nn. *Dnevnik*. Ljubljana, 1. december.
- --- 2006oo. *Dnevnik*. Ljubljana, 2. december.
- --- 2006pp. *Dnevnik*. Ljubljana, 3. december.
- --- 2006rr. *Dnevnik*. Ljubljana, 4. december.
- --- 2006ss. *Dnevnik*. Ljubljana, 5. december.
- --- 2006tt. *Dnevnik*. Ljubljana, 6. december.
- --- 2006uu. *Dnevnik*. Ljubljana, 7. december.
- --- 2006vv. *Dnevnik*. Ljubljana, 12. december.
- --- 2006zz. *Dnevnik*. Ljubljana, 20. december.
- --- 2006aaa. *Dnevnik*. Ljubljana, 21. december.
- --- 2006bbb. *Dnevnik*. Ljubljana, 22. december.
- --- 2006ccc. *Dnevnik*. Ljubljana, 23. december.
- --- 2006ddd. *Dnevnik*. Ljubljana, 24. december.
- --- 2006eee. *Dnevnik*. Ljubljana, 25. december.
- --- 2006fff. *Dnevnik*. Ljubljana, 26. december.
- --- 2006ggg. *Dnevnik*. Ljubljana, 29. december.
- --- 2007a. *Dnevnik*. Ljubljana, 4. januar.
- --- 2007b. *Dnevnik*. Ljubljana, 22. januar.
- --- 2007c. *Dnevnik*. Ljubljana, 23. januar.
- --- 2007d. *Dnevnik*. Ljubljana, 24. januar.

- --- 2007e. *Dnevnik*. Ljubljana, 25. januar.
- --- 2007f. *Dnevnik*. Ljubljana, 26. januar.
- --- 2007g. *Dnevnik*. Ljubljana, 29. januar.
- --- 2007h. *Dnevnik*. Ljubljana, 5. februar.
- --- 2007i. *Dnevnik*. Ljubljana, 6. februar.
- --- 2007j. *Dnevnik*. Ljubljana, 7. februar.
- --- 2007k. *Dnevnik*. Ljubljana, 13. februar.
- --- 2007l. *Dnevnik*. Ljubljana, 21. februar.
- --- 2007m. *Dnevnik*. Ljubljana, 21. marec.
- --- 2007n. *Dnevnik*. Ljubljana, 2. april.
- --- 2007o. *Dnevnik*. Ljubljana, 8. april.
- --- 2007p. *Dnevnik*. Ljubljana, 13. april.
- --- 2007r. *Dnevnik*. Ljubljana, 16. april.
- --- 2007s. *Dnevnik*. Ljubljana, 22. april.
- --- 2007t. *Dnevnik*. Ljubljana, 24. april.
- --- 2007u. *Dnevnik*. Ljubljana, 21. maj.
- --- 2007v. *Dnevnik*. Ljubljana, 1. junij.
- --- 2007z. *Dnevnik*. Ljubljana, 18. junij.
- --- 2007aa. *Dnevnik*. Ljubljana, 19. junij.
- --- 2007bb. *Dnevnik*. Ljubljana, 4. julij.
- --- 2007cc. *Dnevnik*. Ljubljana, 25. julij.
- --- 2007dd. *Dnevnik*. Ljubljana, 27. julij.
- --- 2008a. *Dnevnik*. Ljubljana, 18. marec.
- Urad Vlade Republike Slovenije za narodnosti. 2006. *Splošne informacije o romski etnični skupnosti v Republiki Sloveniji*. Dostopno prek: <http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/IzrednaGradivo3.pdf> (14. maj 2008).
- Vreg, France. 2004. *Politični marketing in demokracija : politične kampanje, komunikacijska strategija, politični tržni prostor, izvajanje političnih kampanj, volilna propaganda, globalizacija, elektronska demokracija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Warmarkt Inc. 2008. *Mediji in pristočasne dejavnosti*. Dostopno prek: <http://www.warmarkt.com/mediji-in-prostocasne-dejavnosti> (20. oktober 2008).

- Zavratnik Zimic, Simona. 2000. Koncept »družbene izključenosti« v analizi marginalnih etničnih skupin: primer začasnih beguncev in avtohtonih Romov. *Teorija in praksa* 37 5(5): 832-848.
- Žilič Fišer, Suzana. 2007. *Upravljanje televizije: javna televizija na trgu*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.